

Skjold G. Mellbin:

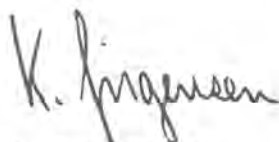
BEOGRAD- MØDET 1977-78

**Helsingforskonferencens
opfølgning**

Serien: Forsvaret i samfundet

Nærværende hæfte, der indgår i oplysningsserien om "Forsvaret i samfundet", vil kunne anvendes som undervisningsmiddel i forbindelse med samtidsorientering ved forsvarets enheder.

Vedbæk i december 1978.

K. JØRGENSEN
FORSVARSCHEF

Beograd-mødet 1977-78 — Helsingforskonferencens opfølgning

1. oplag: 20.000 ekspl., december 1978

Tryk: Visoprint as, grafisk produktion

Layout: Verner Jørgensen

Sats: Saga-Data ApS

Redaktion: Forsvarets Oplysnings- og Velfærdstjeneste

I Serien "Forsvaret i samfundet" foreligger:

	Katalog og nr.
P.A. Heegaard-Poulsen: Hjemmeværnet	FKO PUB 493-16
Laust Grove Vejlstrup: Det militære forsvar	FKO PUB 493-20
Ivan Christensen: Totalforsvaret	FKO PUB 493-30
Flemming Adstoft: Danmark og NATO	FKO PUB 493-40
E.S. Flemming: Danske FN-styrker	FKO PUB 493-50
Bertel Heurlin: Sikkerhedspolitik og forsvar	FKO PUB 493-70
Niels Jørgen Haagerup: Danmarks sikkerhedspolitik	FKO PUB 493-71
Bertel Heurlin: Hvorfor våben?	FKO PUB 493-72
H.C. Bach og Jørgen Taagholt: Grønland og polarområdet — sikkerhedspolitisk set	FKO PUB 493-73
Skjold G. Melbin: Konferencen om sikkerhed og samarbejde i Europa	FKO PUB 493-74
Niels Jørgen Haagerup: Nedrustning, sikkerhed og forsvar	FKO PUB 493-75
Skjold G. Mellbin: Beograd-mødet 1977-78 — Helsingforskonferencens opfølgning	FKO PUB 493-76

Hæfterne kan rekvireres gennem Forsvarets Oplysnings- og Velfærdstjeneste, Trommesalen 4, 1614 København V. Tlf.: (01) 11 45 11.

Militære myndigheder rekvirerer dog ved Hærens Reglementsforvaltning, bygning 43, Svanemøllens kaserne, 2100 København Ø. Tlf.: (01) 29 05 22.

Udgivet af Forsvarskommandoen

Skjold G. Mellbin:

BEOGRAD- MØDET 1977-78

**Helsingforskonferencens
opfølgning**

Serien: Forsvaret i samfundet

Indholdsfortegnelse

Forord	3		
Kapitel 1: Beograd-mødets baggrund	5		
1.1. Helsingfors-slutaktens bestemmelser	5		
1.2. Beslutningerne fra det forberedende møde	8		
1.3. Den politiske baggrund for Beograd-mødet	8		
1.3.1. Den vanskelige afspænding	8		
1.3.2. Om mennesker og menneskerettigheder — et tilbageblik	10		
1.3.3. Staternes egne målsætninger for Beograd-mødet	14		
Kapitel 2: Forløbet af Beograd-mødets 1977-fase	16		
2.1. Åbningsdebatten	16		
2.2. Danmarks indlæg i åbningsdebatten	23		
2.3. Fortsatte debatter om slutaktens gennemførelse	25		
2.4. De mange forslag	26		
2.4.1. Forslag vedrørende principdeklarationen	26		
2.4.2. Forslag vedrørende tillidskabende foranstaltninger og visse aspekter af sikkerhed og nedrustning	27		
2.4.3. Forslag vedrørende økonomiske problemer	29		
2.4.4. Forslag vedrørende sikkerhed og samarbejde i Middelhavsområdet	30		
2.4.5. Forslag vedrørende menneskelige kontakter og information	31		
2.4.6. Forslag vedrørende kultur og undervisning	32		
2.4.7. Forslag vedrørende den videre opfølgning af CSCE	33		
2.4.8. Forslag vedrørende Beograd-mødets tilkendegivelser om slutaktens gennemførelse	34		
2.5. Status over Beograd-mødets 1977-fase	37		
Kapitel 3: Forløbet af Beograd-mødets 1978-fase	38		
3.1. Begyndelsen til enden	38		
3.2. Næstsidsterunde	40		
3.3. Sidste rundes	41		
Kapitel 4: Beograd-mødets udfald	47		
4.1. Det afsluttende dokumentets indhold	47		
4.2. Afslutningsdebatten	48		
4.3. Danmarks indlæg i afslutningsdebatten	52		
4.4. Vurdering af Beograd-mødets resultat	54		
Kapitel 5: Undervæjs til Madrid	57		
Bilag: Afsluttende dokument fra Beograd-mødet	63		
Ordliste	66		
Bogliste	70		
Register	71		

Forord

Beograd-mødet 1977-78 var det første i den række af møder, som Helsingfors-slutakten af 1. august 1975 fra Konferencen om sikkerhed og samarbejde i Europa (CSCE) forudså afholdt som et betydningsfuldt led i opfølgningen af konferencens arbejde og beslutninger.

Sikkerhedskonferencens forløb og forhistorie er beskrevet i en tidligere publikation i serien "Forsvaret i samfundet" under titlen "Konferencen om sikkerhed og samarbejde i Europa" (FKO PUB 493-74).

Plaget af problemer længe inden det åbnede, blev Beograd-mødet en illustration af, hvor vanskeligt det var — og er — at omsætte den af alle ønskede og erklærede afspænding i praksis. Her forudsættes både en vis adfærd og handling fra staternes side på en lang række områder og virkelig gensidig forståelse. På begge punkter kneb det, og den internationale debat, der blev resultatet heraf, havde ofte karakter af et slet og ret skænderi.

Dette var ikke noget positivt bidrag hverken til den internationale udvikling i almindelighed el-

ler til Beograd-mødet. Udsigten til dramatik på mødet skærpede imidlertid interessen i offentligheden, som ej heller blev skuffet på dette punkt.

Men dramatik er sjældent kendetegnende for god udenrigspolitik. Derfor kan man nok gå ud fra, at selvransagelse hørte til dagens orden i ethvert deltagende land, da Beograd-mødet langt om længe var overstået — også selv om det endelige resultat, omend det langt fra fyldestgjorde alle forventninger, dog ud fra en nøgtern betragtning var tilfredsstillende på væsentlige punkter.

For gennemlæsning af manuskriptet, kritik og gode råd skylder jeg at takke direktøren for Forsvarets Oplysnings- og Velfærdstjeneste R. Watt Boolsen og min nære medarbejder under Beograd-mødet, fuldmægtig i udenrigsministeriet Niels K. Dyrland. Direktør Watt Boolsen har desuden udarbejdet ordliste, register og litteraturfortegnelse.

Enhver politisk stillingtagen eller vurdering i nærværende publikation står alene for forfatterens regning.

*Prag, juni 1978
Skjold G. Mellbin*

Beograd-mødets baggrund

1.1. Helsingfors-slutaktens bestemmelser

Den 1. august 1975 underskrev stats- og regeringscheferne i 33 europæiske lande samt USA og Canada*) i Helsingfors slutakten

*) Dette var også deltagerkredsen i Beograd. Ifølge procedurebestemmelserne skulle CSCE og opfølgningsmøderne finde sted uden for militære alliancer, og således at alle stater deltog som suveræne og uafhængige på helt lige vilkår. Dette ændrede naturligvis intet ved den kendsgerning, at de fleste deltagende stater tilhørte en eller flere grupper: EF, NATO, Warszawapagten, de nordiske, de neutrale og de alliancefri lande. Disse grupper, som var vidt forskellige i deres oprindelse, sammensætning og deres medlemmers indbyrdes politiske og eventuelle traktatmæssige forhold, fungerede naturligvis forskelligt både indadtil og udadtil. Men de spillede en betydelig rolle i konferencearbejdet. Langt bedst samordnet var EF-landenes gruppe. Udtrykkene "vestlig" og "østlig" i nærværende fremstilling skal forstås udenrigspolitisk. "Vestlig" omfatter EF- og NATO-medlemmer og ikke sjældent Spanien. "Østlig" omfatter medlemmer af Warszawapagten, sommetider undtagen Rumænien.

for Konferencen om sikkerhed og samarbejde i Europa (CSCE). Dette dokument var resultatet af næsten to års forhandlinger og indeholdt de deltagende staters gensidige tilsagn med hensyn til principper og retningslinier, som de havde til hensigt at efterleve i deres politik og handlinger på en række områder af betydning for afspændingens videreførelse.

Karakteristisk for slutakten var bl.a., at den var baseret på en indre sammenhæng og balance. Og den spændte vidt: principper for forbindelserne mellem staterne, f.eks. om suverænitet, om ikke-indgriben i indre anliggender, om respekt for menneskerettighederne og om internationalt samarbejde; de såkaldte tillidskabende foranstaltninger på det militære område, navnlig forhåndsunderretning (notifikation) om store militærmanøvrer og udveksling af observatører til manøvrer, samhandel, industrielt samarbejde, viden-skab og teknologi, miljø, transport og fremmedarbejdere; menneskelige kontakter, f.eks. genforening af adskilte familier, informationsspredning, kultur og uddannelse.

Det måtte stå enhver klart, at

Deltagerlandenes grupperinger

I hæftet om Helsingfors-konferencen, der findes i serien "Forsvaret i samfundet" under titlen "Konferencen om sikkerhed og samarbejde i Europa", er på s. 38 foretaget denne gruppering af de 35 deltagende stater:

15 NATO-lande	9 EF-lande	7 Warszawa-pagt-lande	5 nordiske lande	4 neutrale lande	3 alliancefri lande	5 andre lande
Amerikas forenede Stater	Belgien	Bulgarien	Danmark	Finland	Cypern	Spanien
Belgien	Danmark	DDR	Finland	Schweiz	Jugoslavien	Pave-stolen
Canada	Frankrig	Polen	Island	Sverige	Malta	Liech-tenstein
Danmark	Holland	Rumænien	Norge	Østrig		Monaco
Frankrig	Irland	Sovjetunionen	Sverige			San Marino
Grækenland	Italien	Tjekkoslaviet				
Holland	Luxembourg	Ungarn				
Island	Storbritannien					
Italien	Forbundsrepublikken Tyskland					
Luxembourg						
Norge						
Portugal						
Storbritannien						
Tyrkiet						
Forbundsrepublikken Tyskland						

I nærværende fremstilling anvender forfatteren endvidere betegnelserne

1) **vestlige lande** (som omfatter de 15 NATO-lande og de 9 EF-lande samt eventuelt Spanien) og

2) **østlige lande** (som omfatter de 7 Warszawapagt-lande, undtagen med undtagelse af Rumænien).

den fuldstændige efterlevelse af et dokument af en sådan rækkevidde ikke var et spørgsmål om hverken 2, 3 eller 5 år. Til og med var slutakten i visse henseender banebrydende i den forstand, at den indførte nye områder i det internationale samarbejde, f.eks. inden for menneskelige kontakter og informationsspredning. På en lang række områder, ikke mindst når det drejede sig om mere traditionelt internationalt samarbejde, var der også tale om en løbende samarbejdsproces, der ikke ville byde på endelige løsninger på noget tidspunkt.

I slutakten erklærede staterne sig følgerig overbevist om, at de for at nå konferencens mål burde fortsætte den mangesidede proces, som CSCE havde indledt. De ville derfor afholde yderligere møder, begyndende med et møde i Beograd 1977 mellem repræsentanter udnævnt af staternes udenrigsministre.

Ifølge slutakten skulle disse møder tjene til "at gennemføre en dybtgående meningsudveksling, både om gennemførelsen af slutaktens bestemmelser og løsningen af de opgaver, konferencen har defineret, og i sammenhæng med de spørgsmål, som denne har behandlet, om udbygningen af deres gensidige forbindelser, forbedringen af sikkerheden og udviklingen af samarbejdet i Europa, samt om udviklingen af afspændingsprocessen i fremtiden". Endvidere skulle ifølge slutakten mødet i Beograd "definere egnede moda-

liteter for afholdelse af andre møder, som kan omfatte yderligere møder af samme art, og muligheden af en ny konference".

Udtrykt i lidt mere daglig sprogbrug ville det sige, at Beograd-mødet havde tre hovedformål. *For det første* skulle det drøftes, hvorledes det var gået med gennemførelsen af slutaktens bestemmelser, og hvad der i det hele taget var sket som resultat af CSCE. *For det andet* skulle det drøftes, hvad der kunne og burde gøres for at opnå yderligere fremskridt efter de retningslinier, som var blevet afstukket med konferencens arbejde og vedtagelser. Og *for det tredje* skulle Beograd-mødet fastlægge rammerne for afholdelsen af yderligere møder og dermed sikre CSCE-processens fortsættelse. Under det forberedende møde i sommeren 1977 blev det i tilslutning hertil bestemt, at mødet skulle behandle forslag vedrørende disse forskellige emner, fastsætte tid og sted for det næste møde samt vedtage et afsluttende dokument.

Dette var altså det aftalte grundlag for og formål med Beograd-mødet. Det var derfor en klar proportionsforvridning, når mødet i massemedierne og i den offentlige debat i de vestlige lande blev betegnet som Beograd-konferencen om menneskerettigheder el. lign. Men som bekendt var der en forklaring på dette fænomen. Den behandles nærmere nedenfor i afsnit 1.3.

1.2. Beslutningerne fra det forberedende møde

I henhold til slutakten skulle der afholdes et forberedende møde for at der kunne træffes beslutning om tidspunkt, varighed og dagsorden m.v. for Beograd-mødet.

Dette forberedende møde varede fra den 15. juni til den 5. august 1977, og det fandt også sted i Beograd. Varigheden — over 7 uger — reflekterede de i det følgende under *afsnit 1.3.* omtalte politiske problemer, der på dette tidspunkt var opstået omkring CSCE-processen. Disse problemer nødvendiggjorde tillige visse tveetydigheder, navnlig med hensyn til tidsplanen for Beograd-mødet, som sidenhen besværliggjorde en fælles forståelse om mødets rette afvikling.

I korthed gik det forberedende mødes beslutninger ud på, at Beograd-mødet skulle åbnes 4. oktober 1977 med en dagsorden, hvis centrale punkter var baseret på de i slutakten nedfældede tre hovedformål med tilføjelserne om behandling af forslag, fastsættelse af tid og sted for næste møde og vedtagelse af et afsluttende dokument, jfr. ovenfor i *afsnit 1.1.* I øvrigt skulle Beograd-mødet indledes og afsluttes med taler i åbne møder af alle de deltagende staters repræsentanter samt modtage bidrag til sit arbejde fra FN's økonomiske kommission for Europa (ECE), fra UNESCO og fra de ikke-deltagende stater omkring Middelhavet.

Om mødets tidsmæssige tilrettelæggelse besluttedes det, at der skulle udfoldes enhver mulig bestræbelse på at nå til enighed om det afsluttende dokument senest den 22. december 1977. Hvis det ikke viste sig muligt, skulle arbejdet genoptages i midten af januar 1978 for at vare indtil midten af februar 1978 for at man kunne fuldføre arbejdet med det afsluttende dokument. Dette skulle vedtages, inden Beograd-mødet sluttede, ligesom der inden da skulle træffes beslutning om tid og sted for det næste lignende møde.

1.3. Den politiske baggrund for Beograd-mødet

1.31. Den vanskelige afspænding

Helsingfors-slutaktens undertegnelse i 1975 var et af øst-vest-afspændingspolitikken markante og betydningsfulde resultater. I perioden 1975-1977 var fremdriften i afspændingen imidlertid langsom og ujævn, og det fremtrådte klarere, hvor kompliceret afspændingsprocessen var. Forhandlingerne om begrænsninger af strategiske våben (SALT) løb ind i vanskeligheder, forhandlingerne om militære styrkereduktioner i Centraleuropa stod i stampe, og der opstod konflikter i Afrika, hvor øst og vest indtog diametralt modsatte positioner. Det internationale økonomiske tilbageslag kastede også sin skygge over det hele, og temperaturen sank i det internationale klima.

Men af mest direkte betydning

for Beograd-mødet blev det naturligtvis, at der var opstået komplikationer omkring selve CSCE-processen. I perioden 1975-77 var dissidenter eller grupper af disse i Sovjetunionen og i visse tilfælde i andre østlige lande blevet mere virksomme, ofte henviste de til Helsingfors-slutakten og dens princip om menneskerettighederne og de fundamentale frihedsrettigheder. Myndighederne i disse lande, hvor magtens centralisering i ét parti er samfundssystemets bærepille, og hvor politisk virksomhed kræves holdt inden for rammerne af dette partis politik, reagerede med arrestationer, andre indgreb eller indskrænkninger i dissidenternes livsførelse og sommetider retssager.

Regeringerne i *vestlige og neutrale* lande så med bekymring på denne udvikling og gav både i deres direkte forbindelser med *Sovjetunionen* og andre *østlige lande* og sommetider offentligt tilkende, at sådanne indgreb over for dissidenter stred mod Helsingfors-slutakten og modvirkede afspændingsbestrebelserne.

Det vil særlig erindres, hvorledes den i januar 1977 tiltrådte amerikanske præsident meget markant erklærede sig moralsk og politisk engageret i menneskerettighedernes overholdelse overalt — et engagement som fandt fuldt udtryk over for *Sovjetunionen* og andre *østlige lande*. De forskellige tilkendegivelser fra *vestlig officiel side* blev tilbagevist af de østlige landes regeringer, som henviste

til, at der var tale om legitime foranstaltninger over for lovovertrædere, og i hvert fald hvis det drejede sig om offentlige tilkendegivelser, blev de også betegnet som utilstedelig indblanding i indre anliggender til skade for forholdet mellem landene og dermed afspændingen.

Blandt andet takket være den betydeligt større åbenhed, der nu består hen over grænserne mellem landene i øst og i vest, kom dissidenternes virksomhed og indgrebene mod dem stort set til at udspille sig under offentlighedens fulde opmærksomhed, og i *vestlige og neutrale* landes massemedier affødte dette en massiv kritik mod *Sovjetunionen* og andre *østlige lande*.

Men opfattelsen af menneskerettighederne er ikke identisk i vest og i øst. Vi understreger det enkelte menneskes individuelle rettigheder, som samfundet skal respektere. I de østlige lande understreger man det enkelte menneskes rettigheder i lyset af dets pligter over for samfundet. Under en anden synsvinkel kan det ses som et spørgsmål om prioriteringen mellem den personlige frihed og visse økonomisk-sociale aspekter. Det er i hvert fald et ideologisk problem, der ikke så let lader sig udskille fra selve spørgsmålet om hele samfundets indretning.

Der var altså politisk sprængstof i den gode sag. I Moskva og andre østlige hovedstæder var reaktionen først en vis usikkerhed og derefter en udtalt mistænk-

somhed med hensyn til de vestlige hensigter, og det endte med, at den debat, der udviklede sig henover grænserne, navnlig via massemediernes, blev så forbitret, at man vist skal tilbage til den kolde krigs tid for at finde lignende eksempler. Allerede dermed var mulighederne for en seriøs og rimeligt upolemisk debat på Beograd-mødet om problemer vedrørende menneskerettigheder og fundamentale frihedsrettigheder formentlig kompromitterede. Desuden gled spørgsmål om slutaktens gennemførelse på alle andre områder i baggrunden. Dette var også uheldigt af flere grunde, bl.a. fordi der ikke blev mulighed for at koncentrere tilstrækkelig interesse om de konkrete menneskelige problemer, som europæiske lande, deriblandt *Danmark*, tillagde den største betydning. Det drejede sig her om spørgsmål, f.eks. vedrørende genforening af splittede familier eller udveksling af besøgs imellem dem, hvor der var en vis udvikling, men hvor der også var et behov for hurtigere og bedre gennemførelse af slutakten fremover.

1.32. Om mennesker og menneskerettigheder — et tilbageblik

På dette sted kan der være grund til at kaste blikket tilbage i tiden. Da de vestlige lande i november 1972 gik til de forberedende drøftelser til en sikkerhedskonference i Helsingfors, gjorde de det klart, at et af de uafviselige problemer, som en sikkerhedskonference

måtte beskæftige sig med, var en begyndende nedbrydning af de skranker, der var vokset op i Europa som et resultat af den kolde krig. Der måtte tages fat på den adskillelse mellem folkene og menneskene og de mange menneskelige problemer, der var opstået som følge af kontinentets deling, hvis afspændingen skulle have mening. En sikkerhedskonference måtte fastslå afspændingens menneskelige dimension. Det var ikke nok, at staterne erklærede, at de havde det godt sammen.

Men nedbrydningen af skrankerne for den frie passage af mennesker og information i Europa, der fra et vestligt synspunkt også havde forbindelse med visse centrale menneske- og frihedsrettigheder, havde dermed tillige mange berøringsflader med de problemer, der knyttede sig til forskellene i ideologi og samfundssystem i konferencens deltagerlande. Nu var det naturligvis klart for enhver, at intet land kunne acceptere, at selve dets samfundssystem blev gjort til genstand for forhandling. Det gjaldt derfor om at tage fat på problemerne på en måde, der ikke førte til misforståelser om videregående politiske hensigter og dermed skabte unødige modsætninger, som blot ville skade afspændingen og dermed blandt andet netop de menneskelige interesser, som man ønskede at tilgodese.

Vestens svar på denne udfordring var den såkaldte *kurv 3* med dens bestemmelser om menneske-

lige kontakter og information. Det var *Danmark*, der under de forberedende drøftelser i Helsingfors fremsatte forslag om at indtage disse problemer i sikkerhedskonferencens arbejde. Efter vanskelige forhandlinger blev der opnået enighed om, at sikkerhedskonferencen skulle behandle spørgsmål vedrørende friere bevægelighed og kontakter, mellem personer, institutioner og organisationer, og være særlig opmærksom på spørgsmål vedrørende kontakter og møder mellem familiemedlemmer, familiegenforening, ægteskaber henover grænserne og rejser i almindelighed. Om information skulle konferencen behandle spørgsmål vedrørende lettelse af informationsspredning og være særligt opmærksom på forbedring af cirkulationen af og adgangen til information og af journalisters arbejdsvilkår i andre lande.

Metoden var altså at søge enighed opnået om konkrete anvisninger vedrørende løsning af konkrete problemer af betydning for mange mennesker i hele Europa, uden at nogen af de deltagende stater dermed gav afkald på deres principielle eller ideologiske synspunkter på samfundssystemet eller accepterede, at dette blev underkastet forhandling.

Resultatet af sikkerhedskonferencen på dette område, således som det indeholdes i slutakten, afspejler den anvendte pragmatiske metode. Der tages udgangspunkt i principielle målsætninger.

For de menneskelige kontakters vedkommende: at lette friere bevægelser og kontakter mellem enkeltpersoner, institutioner og organisationer, og at bidrage til løsningen af humanitære problemer i forbindelse hermed. På *informationsområdet*: at lette friere og større udbredelse af information, at tilskynde til samarbejde på informationsområdet og til udveksling af information og at forbedre journalisters arbejdsvilkår i udlandet.

Men når det derefter kommer til staternes tilsagn om, hvorledes de vil søge at virkeliggøre disse målsætninger, bliver slutakten helt konkret. På området *menneskelige kontakter*: retningslinier for behandling af ansøgninger om møder mellem familiemedlemmer, om genforening af familier og om ægteskab henover grænserne, tidsfrister, gebyrer, forsendelse af ejendele, sikring af ansøgers rettigheder og forpligtelser, forenklede rejseprocedurer i almindelighed osv. Og på *informationsområdet*: gradvis bedre udbredelse af aviser og tidsskrifter ved aftaler og kontrakter, flere salgssteder og lettere tilgængelighed for aviser og tidsskrifter i det hele taget, øgede udvekslinger af information gennem film, radio og fjernsyn og forbedrede arbejdsvilkår for journalister, for eksempel med hensyn til visumudstedelser, opholdstilladelser, rejsemuligheder, adgang til kilder og indførsel af teknisk udstyr samt en forsikring om, at journalister ikke vil

Kurv I — kurv II

Helsingfors-konferencen delte sit emneområde op i 3 hovedpunkter, de såkaldte "kurve" (se herom i "Konferencen om sikkerhed og samarbejde i Europa" s. 22-28).

Kurve-ømnernes indhold er nedenfor opført i hoved- og underpunkter.

Kurv I
SIKKERHED
Principper
Tillidskabende
foranstaltninger

Spørgsmål vedrørende sikkerhed i Europa

- 1) Principper for forbindelser mellem de deltagende stater.
- 2) Tillidskabende foranstaltninger og aspekter af sikkerhed og nedrustning (bl.a.: forudgående officiel meddelelse om militære manøvrer og udveksling af observatører)

Samarbejde på de økonomiske, videnskabelige og teknologiske områder samt på miljøområdet

- 1) Samhandel
- 2) Industriel samarbejde og projekter af fælles interesse
- 3) Videnskab og teknologi
- 4) Miljøområdet
- 5) Andre områder
 - a) transport
 - b) turisme
 - c) vandrende arbejdskraft
 - d) uddannelse

Kurv II
SAMARBEJDE
Økonomi
Videnskab
Teknologi
Miljø

blive ufordelagtigt behandlet på grund af den legitime udøvelse af deres profession.

Den fra vestlig side tilstræbte "afideologisering" af problemerne havde således ført til det ønskede resultat: at få afstukket retningslinier for en begyndende

nedbrydning af skrankerne i Europa og en større åbenhed mellem landene og deres befolkninger.

Det almindelige princip om respekt for menneskerettighederne og fundamentale frihedsrettigheder findes ikke i kurv 3. Det står i deklarationen om principper for

– kurv III

Samarbejde på humanitære og andre områder

- 1) Menneskelige kontakter
 - a) familiebånd
 - b) familiegenforening
 - c) ægteskab mellem borgere fra forskellige stater
 - d) rejser
 - e) turisme
 - f) møder mellem unge
 - g) sport
- 2) Information
 - a) forbedring af udbredelsen af, adgangen til og udvekslingen af information
 - b) samarbejde på informationsområdet
 - c) forbedring af journalisters arbejdsvilkår
- 3) Samarbejde og udvekslinger på kulturområdet
- 4) Samarbejde og udvekslinger på uddannelsesområdet
 - a) udvidede forbindelser
 - b) adgang og udvekslinger
 - c) videnskab
 - d) fremmede sprog og kulturer
 - e) undervisningsmetoder

Kurv III
SAMARBEJDE
Menneskelige
kontakter
Information
Udvekslinger

forbindelserne mellem stater, dvs. i den såkaldte *kurv I*. Det fastslår bl.a., at staternes handlinger på dette område, også indadtil, har betydning for freden og udviklingen af venskabelige forbindelser mellem staterne. Der kan derfor ikke rejses berettiget tvivl om, at spørgsmål vedrørende menneskerettighedernes overholdelse kan tages op til drøftelse mellem CSCE-stater, uden at dette i sig

selv indebærer en krænkelse af princippet om ikke-indgriben i interner anliggender. Men dette princip har naturligvis også sin betydning i denne forbindelse. Der er her tale om at finde et balancepunkt. Af selve principdeklarationen fremgår det, at alle principperne er ligestillede, at de vil blive anvendt på lige fod og uden forbehold, idet ethvert af dem skal fortolkes under hensyntagen til de

øvrige. Så meget om de vedtagne regler. De tager hensyn til, men kan af gode grunde ikke anvise nogen løsning på det fundamentale problem: opfattelsen af menneskerettighederne er ikke identisk i vest og i øst, og der foreligger et problem fuldt af politisk sprængstof, fordi det har tilknytning til selve spørgsmålet om samfundssystemet.

Dette var baggrunden for, at de vestlige bestræbelser på at fremme afspændingens menneskelige dimension under sikkerhedskonferencen var koncentreret omkring kurv 3. Og her kan man også finde en væsentlig del af forklaringen på, at Beograd-mødet måtte blive så negativt påvirket af begivenhederne i perioden 1975-77 og af den påfølgende internationale debat om menneskerettighederne samt deres overholdelse og fortolkning i de enkelte lande.

1.33. Staternes egne målsætninger for Beograd-mødet

Ovenfor i *afsnit 1.1.* er beskrevet det aftalte grundlag for og formål med Beograd-mødet, altså staternes fælles målsætning. Men inden for de således aftalte rammer ville enhver deltagende stat naturligvis søge bedst muligt at få sine egne politiske interesser tilgodeset. Hvad dette indebærer med henblik på Beograd-mødet beskrives kort i det følgende. De væsentlige motiver for staternes holdning vil fremgå af fremstillingen i det foranstående.

De vestlige lande ønskede, at

mødet skulle foretage en omfattende og grundig gennemgang af slutaktens hidtidige gennemførelse i form af en diskussion og en dialog; de ønskede herved, ved en fornyet bekendelse fra alle stater til Helsingfors-slutakten og gerne ved et begrænset antal konkrete beslutninger om slutaktens gennemførelse fremover, at skabe en fornyet tilskyndelse til gennemførelsen af slutaktens bestemmelser; og de ønskede at sikre CSCE-processens fortsættelse og i denne forbindelse at få fastlagt det næste møde efter Beograd.

De østlige lande ønskede, at Beograd-mødet blev så kort og problemfrit som muligt og fik en fortrinsvis konsultativ karakter. Drøftelsen af slutaktens gennemførelse skulle koncentrere sig om de positive aspekter, og hvis der skulle vedtages fremadrettede beslutninger vedrørende emner fra slutakten, skulle de være af generel politisk (f.eks. vedr. sikkerhed og nedrustning) eller økonomisk karakter og ret nøje svare til østlige udgangspositioner. For dybest set havde man fra østlig side under de foreliggende omstændigheder ikke en sådan interesse i fremadrettede beslutninger, at man var villig til at betale en pris af nogen betydning for at få gennemført egne forslag.

De *neutrale og alliancefri* lande ønskede at bevare og befæste det politiske ståsted, de havde fået med sikkerhedskonferencen, som for dem åbnede nye muligheder for at øve indflydelse på den in-

ternationale beslutningsproces, og som de bl.a. også opfattede som grundlag for en relativ styrkelse af deres position i forhold til alliancelandene. De var derfor interesserede i et vellykket møde og et indholdsrigt afsluttende dokument, bl.a. med beslutninger på det militære område; og de var i hvert fald ikke interesserede i en øst-vest konfrontation, i hvilken de kunne risikere enten at blive fanget i krydsild eller at blive taget til indtægt af den ene side, hvilket var vanskeligt foreneligt med neutral eller alliancefri sta-

tus. Iøvrigt kunne disse lande ikke danne en homogen gruppe; det ligger i sagens natur og illustreres godt af de mange forskelle og nuancer i deres orientering og vilkår i den internationale politik. De havde også præferencer for forskellige emner, f.eks. *Jugoslavien* for sikkerhedsproblemer (og som værtsland for et vellykket møde), *Malta* for Middelhavsproblemer og *Schweiz* for fredelig bilæggelse af tvister.

Således var opstillingen, da Beograd-mødet åbnede den 4. oktober 1977.

KAPITEL 2:

Forløbet af Beograd-mødets 1977-fase

2.1. Åbningsdebatten

I åbningsdebatten talte alle de 35 deltagende staters repræsentanter. Som det er sædvanligt og naturligt ved en sådan lejlighed, havde indlæggene karakter af politiske programerklæringer med henblik dels på den konkrete anledning: Beograd-mødet, dels på mere generelle problemer i denne sammenhæng. Åbningsdebatten gav et ret indgående billede af staternes holdning ud fra enhver synsvinkel af betydning for Beograd-mødets videre forløb.

På nogle punkter var der almindelig enighed. Navnlig gav talere fra alle sider — vestlige, østlige, neutrale og alliancefri lande — udtryk for, at afspændingen måtte fortsættes, om ikke andet så fordi der ikke fandtes noget fornuftsmæssigt alternativ.

Der var også almindelig enighed om, at *afspændingen* i de seneste år havde vist sig at være en meget kompliceret proces, at den var stødt på vanskeligheder, og at det derfor gjaldt om at imødegå disse vanskeligheder og til stadighed virke aktivt for afspændingens videreførelse. Hertil føjede sig naturligt en almindelig erkendelse af, at afspændingen — og

CSCE-processen, som var en vigtig bestanddel af denne — var langsigtede fænomener.

Men når det kom til at definere årsagerne til de opståede vanskeligheder samt midlerne til deres afhjælpning, hørte den almindelige enighed ret hurtigt op.

F.eks. var alle enige om, at det indvirkede negativt på afspændingen, at våbenkapløbet fortsatte, og at der ikke blev gjort fremskridt i de vigtige forhandlinger mellem USA og Sovjetunionen vedr. strategiske våbenbegrænsninger (SALT) og mellem NATO og Warszawa-pagten vedr. gensidige militære styrkereduktioner i Centraleuropa (MBFR). Ligeledes håbede alle på fremskridt i disse og andre forhandlinger.

Men ingen benyttede lejligheden til at antyde nogen åbning i hidtidige positioner. I det begrænsede omfang de fundamentale centraleuropæiske militære problemer blev berørt, var det fra vestlig side med henvisning til den østlige overlegenhed i konventionelle styrker, fra østlig side med henvisning til kravet om uformindsket sikkerhed forstået som en afvisning af kravet om, at styrkereduktioner i givet fald måtte

være procentuelt større på østligt end på vestligt hold.

Sovjetunionens og de andre østlige landes henvisning til Warszawa-pagtens forslag af november 1976 om en traktat mellem CSCE-landene om ikke først at anvende kernevåben og om ikke at udvide eksisterende alliancer og "lukkede grupper" (EF?) måtte fortrinsvis opfattes som propagandamæssige. Det samme gjaldt i hvert fald deres erklærede beredvillighed til at opløse Warszawa-pagten til gengæld for en opløsning af NATO.

Det var derfor velanbragt, at den norske repræsentant fremhævede den kendsgerning, at de eksisterende alliancer var et livsvigtigt element i det nuværende europæiske sikkerhedssystem, og at de havde en central rolle at spille i bestræbelserne på at skabe større sikkerhed og virkelig afspænding.

Og der var endnu flere betragtninger over afspændingen. Mange vestlige og neutrale lande talte om afspændingens universalitet og mente dermed bl.a., at sovjetisk indgriben direkte eller indirekte i afrikanske konflikter kunne skade afspændingen. Heroverfor virkede det ikke slagkraftigt, når Sovjetunionens repræsentant henviste til et sovjetisk forslag i FN om "udbygning og styrkelse af mindskelsen af international afspænding". Mere konkret var sigtet med Sovjetunionens og andre østlige landes omtale af kredse, der modvirkede afspændingen. Hermed mente de navnlig, at

der havde været underliggende og vidererækkende politiske formål bag den massive kritik, som nogle østlande havde været genstand for under henvisning til krænkelse af Helsingfors-slutaktens princip om menneskerettighederne og de fundamentale frihedsrettigheder.

De østlige lande så et positivt træk i det stigende antal politiske kontakter mellem staterne på alle niveauer. Som bekendt er den fortsatte ideologiske kappestrid en uadskillelig del af staternes fredelige sameksistens ifølge østlig opfattelse. Nogle vestlige og neutrale lande, deriblandt Danmark, fremhævede imidlertid, at hvis en fortsat ideologisk kappestrid skulle være forenelig med afspændingen, måtte den nødvendigvis holdes inden for visse grænser.

Storbritannien, Forbundsrepublikken Tyskland og Amerikas forenede Stater fremhævede den betydning, som situationen i Berlin havde for afspændingen, medens Den tyske demokratiske Republik (DDR) sagde, at forsøg på at udlægge firemagtsaftalen om Berlin på en urealistisk måde var uacceptable og truede freden.

Når det kom til *omtalen af selve Beograd-mødet*, dets forudsætninger og opgaver, så var udgangspunktet igen det samme fra alle sider: der var gjort fremskridt med hensyn til opfyldelsen af Helsingfors-slutaktens formål og iværksættelsen af dens bestemmelser, men meget udestod end-

nu. Dette var i god tråd med CSCE-processens langsigtede karakter. Tonen var dog mere positiv på østlig end på vestlig og neutral side, fra hvilken de stedfundne fremskridt i flere tilfælde blev betegnet som ujævne og beskedne. Flere østlige lande sagde, at tempoet for iværksættelsen af slutaktens bestemmelser afhang af udviklingen i den almindelige afspænding, medens nogle vestlige lande betegnede den måde, slutakten gennemførtes på, som et væsentligt element i afspændingen.

Der var også almindelig enighed om, at polemik måtte undgås. Men for de vestlige og neutrale lande betød det, at de østlige lande burde være beredt til at tage en debat også om menneskerettighedernes praktisering; for de østlige lande betød det, at de andre lande skulle lægge en betydelig dæmper på sig selv i disse anliggender.

Og der var enighed om, at Beograd-mødet ikke kunne ændre Helsingfors-slutakten, og at dens indre balance ikke måtte forrykkes. Men for de vestlige og neutrale lande var det et forsvar for de forslag, de agtede at fremsætte; for de østlige lande var det en forhåndstilkendegivelse om, at der var meget snævre grænser for, hvilke vedtagelser de ville acceptere på Beograd-mødet.

Vestlige lande fremhævede, at det var blandt mødets væsentligste opgaver at drøfte og (dermed) vurdere, hvorledes det var gået med *iværksættelsen af slutaktens*

bestemmelser indtil nu, samt derudover at søge enighed om beslutninger, der kunne bidrage til bedre iværksættelse fremover. Herom udtrykte de østlige lande sig kun i bred almindelighed. Sovjetunionen sagde f.eks., at mødet "skulle give en frisk impuls til iværksættelsen af bestemmelserne i slutakten i dens helhed".

De enkelte talere redegjorde også for deres landes holdning til problemer, som de tillagde særlig betydning, inden for de enkelte dele af slutakten.

Det første dokument i denne er *deklarationen om principper for forholdet mellem staterne*. Østlige lande betegnede som så ofte før principdeklarationen som slutaktens centrale dokument. De opfattede de mange politiske kontakter mellem staterne som et væsentligt element i opfyldelsen af principdeklarationen og lagde i det hele taget vægt på deklarationen som et sæt af indbyrdes sammenhængende regler gældende for forholdet mellem staterne. Dermed søgte de at nedskrive samspillet mellem udviklingen mellem og i staterne, et samspil der også er anerkendt i selve principdeklarationen, f.eks. i det 7. princip om menneskerettighederne.

Vestlige og neutrale lande beskæftigede sig til gengæld i forhold til principdeklarationen først og fremmest med det 7. princip, idet de fremhævede, at ifølge selve teksten i dette princip er *respekt for menneskerettighe-*

Helsingfors-slutaktens princip nr. 7 vedrørende forbindelserne mellem de deltagende stater

Respekt for menneskerettighederne og fundamentale frihedsrettigheder, herunder tanke-, samvittigheds-, religions- eller trosfrihed

De deltagende stater vil respektere menneskerettighederne og de fundamentale frihedsrettigheder, herunder tanke-, samvittigheds-, religions- eller trosfriheden for alle uden hensyn til race, køn, sprog eller religion.

De vil fremme og opmuntre den effektive udøvelse af rettigheder, borgerlige, politiske, økonomiske, sociale, kulturelle og andre rettigheder og friheder, som alle har deres oprindelse i menneskets iboende værdighed og er væsentlige for dets frie og fulde udvikling.

Inden for disse rammer vil de deltagende stater anerkende og respektere individets frihed til, alene eller i fællesskab med andre, at bekende sig til og udøve religion eller tro i overensstemmelse med, hvad dets samvittighed byder det.

De deltagende stater, på hvis territorium der findes nationale mindretal, vil respektere retten for personer, der tilhører sådanne mindretal, til lighed for loven, vil tilstå dem fuld mulighed for faktisk at nyde godt af menneskerettighederne og de fundamentale frihedsrettigheder og vil på denne måde beskytte deres berettigede interesser på dette område.

De deltagende stater anerkender den universelle betydning af menneskerettighederne; respekt for disse er en væsentlig faktor for den fred, retfærdighed og velfærd, som er nødvendig for at sikre udviklingen af venskabelige forbindelser og samarbejde mellem dem selv og mellem alle stater.

De vil vedvarende respektere disse rettigheder og friheder i deres indbyrdes forhold og vil bestræbe sig på i fællesskab og hver for sig, herunder i samarbejde med De forenede Nationer, at fremme universel og effektiv respekt for dem.

De bekræfter individets ret til at kende og udøve sine rettigheder og pligter på dette område.

På menneskerettighedernes og de fundamentale frihedsrettigheders område vil de deltagende stater handle i overensstemmelse med formålene og principperne i De forenede Nationers pagt og med Verdenserklæringen om Menneskerettigheder. De vil også opfylde deres forpligtelser, således som disse er fastlagt i de internationale deklarationer og overenskomster på dette område i det omfang de er bundet af dem, herunder blandt andet de internationale konventioner om menneskerettighederne.

Helsingfors-slutaktens princip nr. 9 vedrørende forbindelserne mellem de deltagende stater

Samarbejde mellem stater

De deltagende stater vil udvikle deres samarbejde med hinanden og med alle stater på alle områder i overensstemmelse med formålene og principperne i De forenede Nationers pagt. Under udviklingen af deres samarbejde vil de deltagende stater lægge særlig vægt på de områder, der er fastlagt inden for rammerne af Konferencen om Sikkerhed og Samarbejde i Europa, idet enhver af dem vil yde sit bidrag på grundlag af fuld ligeberettigelse.

De vil under udviklingen af deres samarbejde som ligeberettigede bestræbe sig på at fremme gensidig forståelse og tillid, indbyrdes venskabelige forbindelser og godt naboskab, international fred, sikkerhed og retfærdighed. De vil ligeledes under udviklingen af deres samarbejde bestræbe sig på at forbedre folkenes velfærd og bidrage til opfyldelsen af deres stræben blandt andet gennem de fordele, der følger af øget gensidigt kendskab og af fremskridt og resultater inden for de økonomiske, videnskabelige, teknologiske, sociale, kulturelle og humanitære områder. De vil tage skridt til at fremme gunstige betingelser for, at disse fordele gøres tilgængelige for alle, de vil tage i betragtning den interesse, som alle, især udviklingslandene overalt i verden, har i formindskelse af forskellene i økonomisk udviklingsniveau.

De bekræfter, at der tilkommer regeringer, institutioner, organisationer og personer en relevant og positiv rolle at spille som medvirkende til opnåelsen af disse mål for deres samarbejde.

De vil, under den ovenfor fremstillede styrkelse af deres samarbejde, tilstræbe at udvikle nærmere indbyrdes forbindelser på et forbedret og mere varigt grundlag til gavn for folkene.

derne en væsentlig faktor for fred og venskabelige forbindelser mellem staterne. Ved en kombination af en bestemmelse i det 7. princip om den enkeltes ret til at kende og udøve sine rettigheder og pligter på menneskeretsområdet og en bestemmelse i det 9.

princip om enkeltpersoners relevante og positive rolle i samarbejdet mellem staterne gjorde vestlige lande også gældende, at staterne måtte respektere det enkelte menneskes eller grupperes ret til at deltage i iværksættelsen af Helsingfors-slutaktens bestemmelser,

bl.a. ved overvågning af statsmyndighedernes handlinger i så henseende.

Hertil føjede sig så en stort set indirekte, men umiskendelig kritik af østlige lande for overgreb mod enkeltpersoner og grupper, blot fordi de hævdede menneskerettighederne og de fundamentale frihedsrettigheder, og således i strid med principdeklarationens bestemmelser. Stærkest og mest udførligt kom sådanne synspunkter til udtryk fra USA's side.

Sovjetunionen og de andre østlande gjorde gældende, at hos dem var menneskerettighedernes overholdelse en del af selve samfundssystemet, og henviste iøvrigt til, at de hverken kendte til arbejdsløshed eller racediskrimination, at uddannelse og sundhedsforsorg var fri for alle, og at de drog omsorg for deres befolkningers kulturelle behov og udvikling.

Med hensyn til de såkaldte *tillidskabende foranstaltninger* på det militære område, navnlig forhåndsunderretning om større militære manøvrer og udveksling af observatører, blev der fra alle sider udtrykt rimelig tilfredshed med den måde, på hvilken de hidtil trufne beslutninger var ført ud i livet. De vestlige, neutrale og alliancefri lande udtrykte ønske om videregående beslutninger på Beograd-mødet med hensyn til tillidskabende foranstaltninger, men dette ønske deltes ikke af de østlige lande.

De økonomiske problemer var

vel de mindst kontroversielle, som det så ofte er tilfældet i CSCE-sammenhæng, blandt andet fordi det her drejer sig om traditionelle emner for det internationale samarbejde, for hvilke CSCE-processen ikke er det mest betydningsfulde forum.

Der var almindelig enighed om, at der var sket mange fremskridt i de økonomiske forhold mellem landene. Vestlige og neutrale lande fandt dog navnlig, at forholdene stadig ikke var tilfredsstillende med hensyn til frigivelse af økonomiske oplysninger og arbejdsvilkår i de østlige lande for forretningsmænd, ikke mindst fra mindre og mellemstore virksomheder. De østlige lande kritiserede, hvad de betegnede som de fortsatte diskriminatoriske foranstaltninger fra vestlige landes side på handelsområdet.

De østlige lande støttede alle Brezhnev's forslag om tre europæiske konferencer på højt niveau vedrørende henholdsvis *energi, miljø og transport*. Der pågik allerede forhandlinger inden for FN's økonomiske kommission for Europa (ECE) om et miljø-møde, og man hæftede sig ved, at Forbundsrepublikken Tysklands repræsentant sagde, at i det lange løb ville det højt industrialiserede europæiske kontinent ikke være i stand til at løse sine energi- og råstofproblemer uden en samlet indsats. ECE's eksekutivsekretær sagde i et indlæg i tilslutning til åbningsdebatten, at møder på højt plan inden for ECE ville ska-

be nye samarbejdsmuligheder, Sovjetunionens initiativ i ECE i 1976 med henblik på et miljømøde på højt plan havde været betydningsfuldt.

Lande som Jugoslavien, Portugal og Spanien talte om *fremmedarbejdernes problemer* og behovet for yderligere foranstaltninger til lettelse af deres vilkår, bl.a. med hensyn til familiegenforening og i andre humanitære henseender.

Det blev fra alle sider fremhævet, at ECE havde levet op til den betydningsfulde rolle, den havde fået tildelt i slutakten med hensyn til dennes gennemførelse på det multilaterale område. I sit indlæg i tilslutning til åbningsdebatten sagde ECE's eksekutivsekretær, at CSCE havde været den vigtigste politiske begivenhed i ECE's 30-årige historie og havde givet stærke impulser til øget samarbejde inden for ECE, f.eks. med hensyn til samhandel, energi, transport, miljø, økonomisk analyse samt integration af videnskabeligt og teknologisk samarbejde med det almindelige økonomiske og handelsmæssige samarbejde. Der havde været en markant ændring i holdninger og var stadig betydelige muligheder for *øget samarbejde, f.eks. om store projekter af fælles interesse* vedrørende råstoffer, energi, transport samt videnskabelig og teknologisk forskning.

En række talere fra vestlige, neutrale og alliancefri lande erindrede om den solidaritet, som

kredsen af CSCE-lande, som var økonomisk højt udviklede, skyldte udviklingslandene, og de støttede tanken om en *ny økonomisk verdensorden*. Lande som Jugoslavien, Rumænien og Malta understregede behovet for *kapitaloverførsler fra de rige til de mindre udviklede lande* og for alle landes lige adgang til den teknologiske udviklings resultater.

Belgien, der beklædte formandsposten i EF i sidste halvår af 1977, omtalte EF's ønske om at *udvikle samhandel og samarbejde med alle lande* både i og uden for Europa. Den belgiske repræsentant erindrede om, at Italiens *ministerpræsident Moro* i sin tid underskrev slutakten også på EF's vegne, og bekræftede EF's vilje til at medvirke til iværksættelsen af alle slutaktens bestemmelser indenfor dettes kompetence.

Tjekkoslaviet fandt, at en udvikling af *forbindelserne mellem EF og COMECON* ville tjene slutaktens formål.

Alle vestlige og neutrale lande understregede den uvurderlige betydning af slutaktens bestemmelser om *menneskelige kontakter*. Disse havde tilført afspændingen en ny og dynamisk dimension. Der havde været fremskridt, men der var også meget tilbage at udrette.

Forbundsrepublikken Tyskland, for hvilken navnlig problemerne vedrørende adskilte familier er af den største betydning, kunne værdsætte de hidtil gjorte fremskridt, især med hensyn til

fri bevægelighed, familiegenforening, besøg hos familiemedlemmer, ægteskaber og rejsevilkår. Sovjetunionen og andre østlande understregede de stedfundne fremskridt med hensyn til menneskelige kontakter, men tilføjede, at samarbejde på dette område forudsatte nøje respekt for staternes suverænitet, for princippet om ikke-indgriben i indre anliggender og for ethvert lands love og forordninger. Rumænien sagde, at ved løsningen af humanitære spørgsmål måtte ansvaret over for samfundet også tages i betragtning.

Vestlige og neutrale lande udtalte, at nok havde der været fremskridt på *informationsområdet*, men de var for begrænsede. Flere østlige lande understregede også her de stedfundne fremskridt og tilføjede, at den åbenhed, deres lande tilsagde, gjaldt objektiv information og autentiske kulturelle værdier.

Sammenhængen mellem sikkerhed i Europa og i Middelhavsområdet omtaltes både af de vestlige og alliancefri Middelhavslande samt af visse andre vestlige lande. Alle disse lande fremhævede betydningen af en videre udvikling af samarbejdet i overensstemmelse med slutakten mellem CSCE-landene og de ikke-deltagende Middelhavslande. Malta anlagde som så ofte nogle ret vidtgående synspunkter og erindrede om det maltesiske forslag om et euro-arabisk statsforbund samt krævede tilbagetrækning af alle

fremmede flådestyrker fra Middelhavet.

Balkanlandene talte alle positivt om deres indbyrdes samarbejde, hvorved Bulgarien lagde vægten på tosidet samarbejde.

Vestlige, neutrale og alliancefri lande samt Rumænien fremhævede betydningen af *CSCE-processens videreførelse* og behovet for konkrete beslutninger fra Beograd-mødet med dette mål for øje.

2.2. Danmarks indlæg i åbningsdebatten

I det danske indlæg blev målet for opfølgningen af sikkerhedskonferencen beskrevet således: at gøre Europa til et sikrere og bedre sted at leve for alle dets folk, for borgerne i alle de deltagende lande. Derefter fremhævedes sikkerhedskonferencens opfølgning som en betydningsfuld og organisk del af afspændingsprocessen.

Efter en omtale af den almindelige internationale udvikling siden 1975 hed det, at der i det store og hele var sket fremskridt på alle de områder, som dækkes af sikkerhedskonferencens slutakt. Fremskridtene havde imidlertid været uensartede og meget stod tilbage, før slutakten kunne siges at være gennemført. Dette var dog ikke overraskende kun to år efter topmødet i Helsingfors og i betragtning af forskellen mellem samfundssystemerne i de deltagende lande.

I en gennemgang i hovedtræk af virkeliggørelsen af slutaktens

enkelte dele udtaltes det fra dansk side bl.a., at det var nødvendigt særligt at omtale *menneskerettighedsprincippet* på grund af stedfundne begivenheder i deltagende stater. Den danske regering havde gentagne gange udtrykt sin dybe bekymring over foranstaltninger truffet mod personer eller grupper, fordi de forfægtede deres synspunkter med hensyn til spørgsmål angående menneskerettigheder og fundamentale frihedsrettigheder. Denne bekymring blev delt af den danske offentlighed. Danske regeringers politik — indadtil og udadtil — havde til stadighed været at fremme menneskets rettigheder i alle henseender, økonomiske og sociale såvel som borgerlige og politiske.

Det var den danske regerings håb, at alle lande på mødet og fremover ville bestræbe sig på at drøfte sådanne spørgsmål på en ligefrem og saglig måde. Dette kunne fremme såvel menneskerettighederne som *afspændingen*, der er livsvigtig ikke kun for staterne, men for alle deres borgere.

På det *økonomiske* område havde der været en række fremskridt, som Danmark i overensstemmelse med sin traditionelt åbne politik havde søgt at bidrage til. Fra dansk side var man imidlertid skuffet over udviklingen i samhandelen.

EF spillede en positiv rolle i sikkerhedskonferencens opfølgning.

Den danske regering var til-

freds med, at FN's økonomiske kommission for Europa havde tilpasset sit arbejdsprogram til den betydningsfulde rolle, som var forudset i sikkerhedskonferencens slutakt.

Behandlingen af *menneskelige kontakter og information* i sikkerhedskonferencens slutakt var en international nydannelse. Der var gjort nogle fremskridt på disse områder, og i visse tilfælde, f.eks. vedrørende familiegenforening, vigtige fremskridt. Der var imidlertid fortsat meget tilbage at udrette på disse områder. Mange af bestemmelserne vedrørende menneskelige kontakter og information var af særlig betydning for den nedbrydning af skrankerne i Europa, som var en forudsætning for afspændingen. Den danske regering håbede derfor på større og hurtigere fremskridt på disse områder.

Danmark tillagde videreførelsen af sikkerhedskonferencens opfølgning stor betydning. I Danmark havde efterlevelsen af slutakten været overvåget af et interministerielt udvalg, som i sin beretning gav udtryk for, at slutaktens gennemførelse i Danmark i vid udstrækning var et spørgsmål om at gå videre efter allerede gældende retningslinier. Den danske regering havde iøvrigt bl.a. godkendt et forslag om oprettelse af et internationalt pressecenter i København.

Afslutningsvis udtaltes det fra dansk side, at mødedeltagerne måtte behandle de foreliggende

problemer til bunds. Det var et spørgsmål om troværdighed. De måtte behandle uoverensstemmelser på en måde, som ikke skadede afspændingen. Det var et spørgsmål om sund fornuft. De måtte sørge for, at mødet blev vellykket. Dette betød ikke, at der kunne ventes sensationelle resultater, men der måtte stræbes efter fremskridt, også selv om de var beskedne, på den vej, som sikkerhedskonferencens slutakt havde udstukket.

2.3. Fortsatte debatter om slutaktens gennemførelse

Da åbningsdebatten var afsluttet, indledtes en generaldebat for lukkede døre. Den varede en uge. Derefter indledtes debatter om gennemførelsen af slutaktens enkelte dele i underordnede arbejdsorganer.

Disse gentagne debatter måtte af gode grunde følge samme retningslinier som åbningsdebatten og fik derfor i udstrakt grad gentagelsens karakter. Der skete en vis uddybning og konkretisering af synspunkterne, bl.a. ved fremlæggelsen af en lang række forslag til vedtagelser fra Beograd-mødet.

Drøftelserne om *tillidskabende foranstaltninger* tilførte ikke mødet noget væsentligt nyt. Drøftelserne om de *økonomiske spørgsmål* var måske de mest konstruktive, idet der blev en vis konkret udveksling af synspunkter, i hvilken der også indgik gensidig kritik og svar derpå i en saglig atmosfære. På *kulturens og uddannelsens*

områder kan det med en vis forenkling siges, at debatten afspejlede, at i vest lå tyngdepunktet på den enkeltes deltagelse i samarbejdet og den størst mulige åbenhed for dette, i øst på samarbejdet mellem institutioner og organisationer og dets omfang. Trods gentagne forsøg herpå fra vestlig side var det ikke muligt at etablere en dialog vedrørende spørgsmål om *menneskelige kontakter og information*. På disse områder var der en række sporadiske sammenstød, sædvanligvis med udgangspunkt i vestlig kritik af utilstrækkelig gennemførelse af slutaktens bestemmelser eller vestlige forslag vedrørende disse bestemmelsers gennemførelse fremover.

Men det var navnlig på *mennekerettighedsområdet*, at en uddybning og konkretisering af synspunkterne nødvendigvis måtte føre til en optrapning af øst-vest diskussionen. Det var igen USA, der førte an, og diskussionen blev derfor ikke mindst præget af nogle voldsomme amerikansk-sovjetiske sammenstød. Hver for sig væbnede med principperne om menneskerettigheder og om *ikke-indgriben i indre anliggender* gik de to supermagter løs på hinanden med en kampiver og sans for det dramatiske, som selv med den bedste vilje vanskeligt kunne fortolkes som et udslag af omsorg for sikkerhed og samarbejde i Europa.

Alt i alt var stemningen derfor i hvert fald ikke forbedret, da Beograd-mødet omkring midten af

november skulle gå over til at behandle de mange fremlagte forslag til tekster, som staterne ønskede indføjet i mødets afsluttende dokument. Og allerede da gav Sovjetunionen i et indlæg i plenarmøde et klart fingerpeg om, at den sovjetiske holdning med hensyn til, hvilke forslag der kunne godkendes, ville blive meget restriktiv.

2.4. De mange forslag

Der var næsten 100 af dem, hvoraf ca. en trediedel fra vestlige lande, ca. en trediedel fra østlige lande (bortset fra Rumænien) samt ca. en trediedel fra de neutrale og alliancefri lande og Rumænien. Og dette er måske stedet at erindre om, at afgørelser i CSCE-processens møder ikke kan træffes ved afstemninger, men alene ved *consensus*. Dette betyder, at en afgørelse er truffet, når formanden i et møde kan konstatere, at ingen deltager tilkendegiver, at han har en indvending, som er til hinder for afgørelsen. Alle skal altså være indforstået med, at afgørelsen træffes, uden at der dog foreligger et egentligt enstemmighedskrav.

Det er et system, som har meget væsentlige fordele. Blandt andet skulle det forhindre vedtagelsen af beslutninger, som ikke har rod i den politiske virkelighed. Dets rette funktion forudsætter fornøden ansvarsbevidsthed hos alle mødedeltagere. Men det er naturligvis et system, som under alle omstændigheder er

vanskeligere og mere tidkrævende at arbejde med end et afstemningssystem.

En meningsfuld behandling af så mange forslag med henblik på nogle konkrete vedtagelser inden for den tidsramme, man var blevet enige om for Beograd-mødet, var derfor allerede i sig selv en formidabel opgave. De givne politiske vilkår gjorde ikke opgaven lettere.

2.41. Forslag vedrørende principdeklarationen

Vedrørende principdeklarationen var der to vestlige forslag. Det ene indeholdt en bekræftelse af det 7. princip om *menneskerettigheder og fundamentale frihedsrettigheder*. Det andet var knyttet til den bestemmelse i det 9. princip, som bekræfter blandt andet institutioners, organisationers og enkeltpersoners relevante og positive rolle som medvirkende til *opnåelsen af målene for staternes samarbejde*, og til den bestemmelse i det 7. princip, som bekræfter den enkeltes ret til at kende og udøve sine rettigheder på menneskerettighedsområdet. Ifølge dette forslag, som repræsenterede en udbygning af principdeklarationens bestemmelser, havde institutioner, organisationer og enkeltpersoner ret til at bistå regeringerne med gennemførelsen af slutaktens bestemmelser, herunder til at gøre opmærksom på manglende gennemførelse.

Begge disse forslag var uantagelige for Sovjetunionen og de an-

dre østlande. Det første, fordi de i den foreliggende sammenhæng ikke ved deres accept af noget forslag vedrørende menneskerettighederne ville give indtryk af at acceptere berettigelsen af den fremkomne kritik eller af at give efter for pression. Det andet fordi det dels indebar en ændring af principdeklarationen, dels greb lige ind på et væsentligt punkt i dissidentproblematikken.

For taktiske formåls skyld fremsattes fra østlig side forskellige forslag vedrørende *retten til arbejde, ligeret for kvinder* og betydningen af ikrafttrædelsen af FN-konventionerne om menneskerettigheder (som USA indtil nu ikke har kunnet ratificere på grund af delstaternes selvbestemmelse på mange menneskerettighedsområder).

Iøvrigt forelå der forskellige andre østlige forslag med en mere eller mindre håndgribelig tilknytning til principdeklarationen, f.eks. om sikkerhedsbeskyttelse for udsendte repræsentanter, udenlandske statsborgere og internationale arrangementer, om fremme af tosidede politiske konsultationer, om udbredelse af slutaktens tekst, om forbud mod krigspropaganda, om at forhindre fascistiske, revanchistiske og neonazistiske organisationers virksomhed, om slutaktens gennemførelse og udvikling af traktatmæssige forbindelser og om optagelse af principdeklarationen i landenes interne lovgivning.

Schweiz fremsatte et konkret

forslag vedrørende det *ekspertmøde om fredelig bilæggelse af tvister* mellem stater, som skulle afholdes i henhold til slutakten.

Jugoslavien fremsatte forslag vedrørende fremme af *nationale mindretals rettigheder og vilkår*.

2.42. Forslag vedrørende tillidskabende foranstaltninger og visse aspekter af sikkerhed og nedrustning

Der blev fremsat konkrete forslag vedrørende tillidskabende foranstaltninger af vestlige lande og af neutrale og alliancefri lande.

Det *vestlige* forslag gik navnlig ud på at sænke styrkeloftet for militærmanøvrer, der skulle gives forhåndsunderretning om, fra 25.000 til 10.000 mand, at øge udvekslingen af observatører og forbedre disses arbejdsvilkår og at indføre forhåndsunderretning om større militære bevægelser. Der var som hidtil ikke fuldstændig enighed mellem de vestlige lande og den reelle betydning af de tillidskabende foranstaltninger, og især *Frankrig* stillede sig skeptisk i så henseende.

De *neutrale og alliancefri* landes forslag gik bl.a. ud på, at sammenhængende mindre manøvrer skulle betragtes som en helhed og altså som en tilsvarende større manøvre, at staterne skulle overveje forhåndsunderretning om mindre manøvrer positivt, at observatører skulle have bedre arbejdsvilkår, at der skulle gives forhåndsunderretning om større militære bevægelser, og at der skulle tilstræbes større åbenhed i mili-

tære anliggender, f.eks. med hensyn til militære budgetter.

Disse forslag fra vestlig, neutral og alliancefri side var snævert knyttet til bestemmelserne i slutakten, som udtrykkeligt forudsætter, at de oprindeligt vedtagne foranstaltninger kunne udvides.

Et *rumænsk* forslag indeholdt også bestemmelser om forhåndsunderretning om større militære bevægelser, men gled derefter gradvis uden for slutaktens rammer med bestemmelser om forhåndsunderretning om selvstændige luft- og flådemanøvrer, afkald på multinationale manøvrer nær andre staters grænser og afkald på at oprette nye militære baser og ikke øge stationeringen af fremmede tropper i europæiske stater.

Et *sovjetisk* "aktionsprogram med henblik på at befæste militær afspænding i Europa" forudsatte, at der ikke skete nogen videreudvikling af de egentlige tillidskabende foranstaltninger, som var fastlagt i slutakten. I øvrigt var det ikke knyttet til konkrete bestemmelser i slutakten og gik ud på, at de deltagende lande i overensstemmelse med forslag fra Warszawapagt-mødet i Bukarest i 1976 dels skulle indgå en traktat om ikke først at benytte kernevåben (forkastet allerede tidligere af de vestlige lande i NATO på grund af den østlige overlegenhed i Europa på de konventionelle styrkers område), dels blive enige om, at militære og politiske grupper og alliancer, der konfronterede hinanden i Europa, ikke ville op-

tage nye medlemmer (også forlængst forkastet af de vestlige lande, fordi det var i strid med principdeklarationens bestemmelse om, at det står enhver stat frit for at være medlem af en alliance, fordi dets rækkevidde var uklar (EF?), og fordi man ikke ønskede at blokere et eventuelt fremtidigt ønske fra *Spanien* om at indtræde i NATO). Videre var der en bestemmelse om stop for militærmanøvrer med deltagelse af over 50-60.000 mand og om at se med sympati på et eventuelt ønske fra staterne på Middelhavets sydkyst om at udstrække bestemmelserne om tillidskabende foranstaltninger til dette område.

De forskellige spørgsmål, som rejstes i aktionsprogrammet kunne drøftes under "særlige fælles konsultationer mellem alle deltagerstater i CSCE" (uacceptabelt for de vestlige lande, der så dette som et propagandaforum).

Endelig var der på nedrustningsområdet et forslag fra de neutrale og alliancefri lande, hvorefter CSCE-staterne ville tilskynde til verdensomspændende nedrustningsforanstaltninger både i FN og i andre fora og ville støtte FN's særlige nedrustnings-samling i 1978 og dens fortsættelse, to *bulgarske* forslag henholdsvis om støtte til FN's særlige nedrustningssamling og forberedelserne til en verdensnedrustningskonference og om behovet for at bestræbelser på at mindske militær konfrontation og fremme nedrustning ikke foregreb nogen

Situation fra åbningen af Beograd-konferencen d. 4/10 1977.

Sava-kongres-centret, hvor konferencen holdtes, har på hver af sine 4 etager en konference-sal. Den største, der ses her, kan rumme 400 deltagere anbragt ved borde med tolke-anlæg.

Sava-kongres-centret indeholder også et pressecenter, der kan betjene 250 journalister.

parts sikkerhedsinteresser, samt et rumænsk forslag om at fryse de deltagende landes militærbudgetter på 1977- eller 1978-niveauet (urealistisk, bl.a. på grund af forskellen i forfatningsmæssige procedurer samt økonomiske og finansielle systemer i de forskellige lande).

2.43. Forslag vedrørende økonomiske problemer

Vestlige lande fremlagde forslag vedrørende bedre økonomisk og handelsmæssig information (regelmæssig, nogenlunde aktuel, i absolutte størrelser og harmonisering af statistiske tabeller), bedre arbejdsvilkår for forretningsmænd i udlandet, bedre etable-

ringsmuligheder i udlandet for små og mellemstore firmaer, forbedringer ved forberedelse og gennemførelse af industrielle samarbejdsprojekter og fremme af direkte kontakter mellem videnskabsmænd og teknologer i de forskellige lande. Norge fremlagde et arbejdspapir vedrørende miljøsam arbejde og et eventuelt møde på højt niveau herom inden for ECE.

Sovjetunionen og andre østlande fremlagde forslag vedrørende de tre af Brezhnev foreslåede europæiske konferencer om henholdsvis energi, miljø og transport (et miljømøde forberedes allerede af ECE), udveksling af økonomisk og handelsmæssig informa-

tion, fremme af samhandel og økonomisk samarbejde i bred almindelighed og lettelse for den internationale handel med medicin og medicinske instrumenter.

Rumænien havde også her sine egne forslag. De vedrørte afholdelse af et ekspertmøde om alle staters adgang til videnskabens og teknologiens resultater, om CSCE-landenes aktive deltagelse i dialogen med udviklingslandene for at skabe en ny international økonomisk orden, om oprettelse af et europæisk center for industrielt samarbejde (for udveksling af oplysninger om industrielt samarbejde, fremme af overførslen af tekniske fremskridt og ny teknologi m.v.) og om landbrugs-samarbejde (især vedrørende beskyttelse og bedst mulig anvendelse af vandforekomster og jord).

Så var der et *nordisk* og et *jugoslavisk* forslag om at styrke ECE's rolle i det regionale økonomiske samarbejde i Europa. Der var tre *østrigske* forslag henholdsvis om lettelser og forbedringer for forretningsforbindelser, bedre økonomisk og handelsmæssig information og begrænsning af krav om modkøb m.v., om en vidtgående udbygning af energisamarbejdet i Europa og om en al-europæisk plan for indenlandske vandveje. De fire *neutrale* lande foreslog, at relevante tekstuddrag fra slutakten blev indføjet i fremtidige tosidede aftaler om økonomisk, videnskabeligt, teknologisk og miljø-samarbejde.

Jugoslavien fremlagde forslag om fremme af udveksling af information om industrielt samarbejde, eventuelt organiseret inden for ECE, og om en ensartet fremgangsmåde ved gennemførelsen af fællesprojekter inden for videnskab og teknologi.

Grækenland, Italien, Jugoslavien, Portugal, Spanien og Tyrkiet fremlagde et forslag om forbedring af fremmedarbejdernes vilkår.

2.44. Forslag vedrørende sikkerhed og samarbejde i Middelhavsområdet

Fra Maltas side forelå et omfattende arbejdsrapport, der gav udtryk for den opfattelse, at der ikke som forudsat i slutakten var blevet iværksat en dialog mellem de deltagende og de ikke-deltagende Middelhavsstater. Ydermere var sikkerheden i Middelhavsområdet forringet siden 1975, bl.a. fordi fremmede magter (USA og Sovjetunionen) havde fundet det nødvendigt at styrke deres flåde- og luftstyrker i området.

For at rette op herpå måtte den forudsatte dialog iværksættes og lægges i faste rammer. Til dette formål burde der oprettes en stående komité for sikkerhed og samarbejde i Middelhavsområdet med alle Middelhavslande som medlemmer. Komiteen skulle beskæftige sig med allehånde sikkerheds- og samarbejdsspørgsmål og rapportere til CSCE's opfølgningsmøder, der skulle optage

dens rapporter på dagsordenen. Til komiteen skulle knyttes et sekretariat bestående af en repræsentativ gruppe Middelhavslande og de to supermagter og med udøvende beføjelser i henseende til arrangement af komiteens regelmæssige møder og iværksættelse af dens beslutninger.

Maltas regering var beredt til at huse komiteen og dens sekretariat i Malta.

Dette forslag var selvsagt uigennemførligt og formentlig ikke acceptabelt for noget andet deltagende land i Beograd-mødet.

Frankrig, Italien, Jugoslavien, Portugal, Spanien og Tyrkiet fremlagde et forslag, hvorefter der skulle finde et ekspertmøde sted i Malta om fremme af samarbejdet mellem de deltagende og de ikke-deltagende Middelhavslande på forskellige økonomiske, videnskabelige og kulturelle områder.

Endvidere anbefalede dette forslag de direkte interesserede stater at fortsætte bestræbelserne på at virkeliggøre slutaktens målsætninger, og navnlig ved afholdelsen på et passende tidspunkt af et møde organiseret af Middelhavslande.

Også dette forslag gik videre, end en række vestlige og en række østlige lande var villige til at acceptere. De var især betænkelige ved enhver beslutning, der rummede risiko for, at Mellemøstkonflikten og eventuelle andre sprængfarlige problemer i Middelhavsområdet kunne blive inddra-

get i CSCE-processen, hvilket kunne blive til ubodelig skade for denne.

2.45. Forslag vedrørende menneskelige kontakter og information

Det var i beslutningerne på disse to områder, at man fandt de væsentlige nydannelser inden for den del af Helsingfors-slutakten, der kom til at hedde *kurv 3* — og inden for hele slutakten for den sags skyld. De fremlagte forslag viste, hvorledes de vestlige lande på baggrund af de indhøstede erfaringer ønskede at presse for videre fremskridt på den nye vej, medens de østlige lande fandt, at der foreløbig var nok — ja, måske mere end nok — at tage fat på allerede i slutaktens bestemmelser, og deres forslag gjaldt derfor enten mere traditionelle former for internationalt samarbejde på disse områder eller den velkendte form for meget generelt beskrevne aktiviteter til fremme af fred m.v.

Med hensyn til *menneskelige kontakter* var der *vestlige* forslag vedrørende behandlingen af ansøgninger om familiebesøg, familiegenforening og ægteskaber: bedre oplysninger til ansøgerne, velvillig og hurtigere behandling og lavere omkostninger. *Danmark* var medforslagsstiller til alle disse forslag og fremlagde selv to af dem.

Pavestolen, der i forbindelse med principdeklarationen havde fremlagt et særligt forslag om foranstaltningerne til fremme af mu-

lighederne for religions- og trosudøvelse, fremlagde her et forslag om øgede muligheder for kontakter, møder og informationsudveksling mellem religiøse trosretninger, organisationer og deres repræsentanter.

De *østlige* lande havde forslag vedrørende kontakter mellem unge arbejdere om spørgsmål af interesse for unge mennesker, vedrørende møder mellem unge om ungdommens bidrag til afspænding og nedrustning, vedrørende pan-europæiske ungdomsaktiviteter om ungdomsproblemer, kultur, kunst, skabende og professionel virksomhed og skulptur, vedrørende fremme af sportssamarbejde samt vedrørende offentlige møder til forsvar for fred, sikkerhed og venskab mellem folkene.

På *informationsområdet* fremlagde *Schweiz* et omfattende forslag om et ekspertmøde, der skulle beskæftige sig med dels forbedringen af en europæisk konvention om *journalisters* arbejdsvilkår i udlandet, dels foranstaltninger til øget spredning af trykt information. Forslaget, der gik langt videre end slutakten, var uacceptabelt for de østlige lande.

Fra *vestlige* lande forelå der forslag om uhindret tilfredsstillelse af efterspørgslen efter udenlandske aviser og tidsskrifter, journalisters ret til at indføre og udføre deres referencemateriale, værn for journalister mod udvisning på grund af deres reportager og oprettelse af udlandspresse-sammenslutninger. *Danmark* var

medforslagsstiller til alle disse forslag.

Der forelå et *østligt* forslag om tilskyndelse til massemedier og journalister til at udøve deres erhverv med ansvarsbevidsthed, således at det tjente fredens og den gensidige tillids høje mål, samt om forskellige konkrete foranstaltninger til gennemførelse heraf.

Jugoslavien fremlagde et forslag om samarbejde mellem presbureauer.

Om de vestlige forslag vedrørende menneskelige kontakter og information gjaldt i almindelighed, at de blev erklæret for uacceptable af de østlige lande, navnlig under henvisning til, at de gik uden for slutakten.

For de vestlige lande var de østlige forslag enten uacceptable, f.eks. hvis de som informationsforslaget forudsatte censur, eller i hvert fald uden interesse.

2.46. Forslag vedrørende kultur og undervisning

Forbundsrepublikken Tyskland fremlagde forslag om det allerede i slutakten forudsatte ekspertmøde vedrørende et europæisk "videnskabeligt forum".

De øvrige forslag frembød ikke nogen interesse. De var enten for specielle (fortrinsvis vestlige) eller for almindelige (fortrinsvis østlige). To eksempler vil illustrere det. Et *fransk* forslag: afholdelse af et symposium for faglærere for at definere hvad unge mennesker burde vide om Europas geografi

og nyere historie. En paragraf i et *polsk* forslag: fremme af større kendskab til særegne kulturelle værdier i alle deltagende stater.

Der var også et *jugoslavisk* forslag om at erklære 1980 for et kulturelt samarbejdsår mellem CSCE-staterne og i den anledning iværksætte en lang række omfattende aktiviteter.

2.47. Forslag vedrørende den videre opfølgning af CSCE

Der forelå et *dansk* og et *rumænsk* forslag herom.

Det *danske* forslag, der var udarbejdet i samarbejde med de andre *vestlige* lande, tog udgangspunkt i de deltagende staters tilsagn i slutakten om at videreføre CSCE-processen. Med henblik herpå skulle det besluttes at afholde opfølgningsmøde nr. 2, og det skulle finde sted i *Madrid*. Det skulle i princippet tilrettelægges ligesom Beograd-mødet; formålet hermed var navnlig at sikre, at der blev en selvstændig debat om den videre opfølgning og et passende antal arbejdsorganer til at tage sig af fremlagte forslag og debatten om dem. Ud fra disse forudsætninger var det kun nødvendigt med et kort forberedende møde umiddelbart inden det egentlige *Madrid*-møde. Under indtryk af Beograd-mødets videre forløb samt andre landes holdning accepterede man imidlertid fra *vestlig* side efterhånden en svagere binding til Beograd-mødets tilrettelæggelse og dermed behovet for

et tidligere og noget længere forberedende møde.

Fra *vestlig* side ønskede man i øvrigt allerede fra første færd at holde muligheden åben for en væsentlig ændring i forhold til Beograd-mødet: afholdelsen af en del af *Madrid*-mødet på politisk plan, f.eks. ved deltagelse af udenrigsministre i åbningsdebatten, i vedtagelsen af det afsluttende dokument og i afslutningsdebatten. Dette skete ved en bestemmelse i det *danske* forslag, hvorefter værtlandets, altså Spaniens regering forud for det næste møde skulle konsultere direkte med alle de andre deltagende landes regeringer om repræsentationsniveauet.

Det *rumænske* forslag adskilte sig navnlig fra det *danske* på tre punkter: det forpligtede CSCE-staterne til at holde periodiske opfølgningsmøder med nogenlunde regelmæssige mellemrum (hvor tankegangen bag det *danske* forslag var, at staterne vedkendte sig, at de ville holde flere fremtidige møder, men at hvert møde traf den konkrete beslutning om tid og sted m.v. for det næste); det tildelte beslutningerne vedrørende tilrettelæggelsen af Beograd-mødet en lidt mindre bindende karakter for tilrettelæggelsen af *Madrid*-mødet; og det gik håndfast ind på spørgsmålet om ekspertmøder, af hvilke det forudsatte afholdt et antal i tiden mellem Beograd og *Madrid*.

Sidstnævnte element i det *rumænske* forslag afspejlede Ru-

mæniens samt nogle *neutrale og alliancefri* landes ønske om en vis institutionalisering af CSCE-processen, en tanke, der imidlertid ikke nød støtte hverken i øst eller i vest. Fra *vestlig* side ønskede man bl.a. ikke en slags organisation, der kunne gribe forstyrrende ind i det eksisterende vestlige samarbejde og dermed i værste fald føre til en forrykkelse (mod øst) af balancen i Europa.

2.48. Forslag til Beograd-mødets tilkendegivelser om slutaktens gennemførelse

Hvis det var meget vanskeligt at få øje på en fællesnævner for de mange forslag til fremadrette beslutninger fra Beograd-mødet, så var det desto klarere, at der i hvert fald ikke eksisterede en sådan fællesnævner, når det kom til vurderingen af den hidtidige gennemførelse af slutakten.

Der forelå et ret omfattende *vestligt* forslag, som indeholdt en sådan vurdering for hvert enkelt af slutaktens hovedemner. Om *principdeklarationen* hed det, at visse af dens principper ikke var blevet fuldstændigt overholdt, og at mødet i denne forbindelse havde haft en grundig og åbenhjertig meningsudveksling om menneskerettighedsprincippet. Forholdet mellem regeringerne havde i almindelighed udviklet sig positivt, men organisationer og enkeltpersoner havde i visse tilfælde ikke kunnet spille den rolle, som tilkom dem ifølge slutakten. Alle principper var af grundlæggende

betydning, og ethvert tilfælde af ikke-opfyldelse skadede udviklingen af normale og venskabelige forhold mellem staterne.

De *tillidskabende foranstaltninger* havde ifølge det vestlige forslag i nogen grad tjent deres formål, men der var store forskelle i den måde, på hvilken de var blevet iværksat. Således havde nogle stater været liberale og givet forhåndsunderretning om manøvrer under slutaktens styrkeloft samt givet observatører ved militærmanøvrer alle nødvendige faciliteter.

Om *nedrustning* hed det, at der ikke var gjort noget væsentligt fremskridt, men at visse betydningsfulde spørgsmål (SALT) nu fremstod i et noget gunstigere lys.

Samhandelen havde udviklet sig, men alle muligheder var langt fra udnyttede. Staterne måtte bestræbe sig yderligere på at gennemføre slutaktens bestemmelser på egen hånd, ikke mindst til fremme af forretningsforbinders vilkår og med henblik på tilgængeligheden af økonomisk og kommerciel information.

På *videnskabens og teknologiens* område var det nødvendigt at øge de direkte kontakter mellem videnskabsmænd og specialister. De deltagende stater hilste det arbejde velkommen, der blev gjort inden for ECE med henblik på eventuel afholdelse af et *miljømøde* på højt plan. Der var uligevægt på *transportområdet* i Europa. De deltagende stater var bekymrede over den negative indflydelse,

som den internationale økonomiske udvikling havde haft på visse områder for *fremmedarbejderne*; det allerede indledte samarbejde mellem modtager- og oprindelsesstater måtte videreføres og udbygges. De deltagende stater anerkendte ECE's værdifulde rolle i slutaktens gennemførelse på det multilaterale område. *Udviklingslandenes* interesser måtte til stadighed have for øje, og der eksisterede endnu ikke en fælles fremgangsmåde i forsøget på at løse udviklingslandenes problemer (læs: efter vestlig opfattelse yder de østlige industrilande ikke nok).

I *Middelhavsområdet* havde man bemærket sig bestræbelser på at fremme en gunstig udvikling (Ægypten-Israel), men man udtrykte også bekymring over den fortsatte spænding i området. Der havde været visse positive resultater af CSCE-landenes bidrag til de ikke-deltagende Middelhavslandenes økonomiske udvikling (læs: EF's samarbejde med disse lande).

På området *menneskelige kontakter* havde der været visse fremskridt, ikke mindst vedrørende familiebesøg, familiegenforening og ægteskaber, men de deltagende stater var også betænkelige ved det store antal sager, som udestod. Trods visse forbedringer var der endnu betydelige restriktioner for udrejse fra visse stater.

På *informationsområdet* havde der kun været beskedne fremskridt. Der var gjort noget for at

forbedre journalisters arbejdsvilkår i udlandet, men der udestod meget på dette område.

På *kulturens og undervisningens* områder var der visse fremskridt i det officielle samarbejde mellem landene, men der var stadig hindringer for kontakter og kommunikation mellem enkeltpersoner, der beskæftigede sig med disse områder.

Dette *vestlige* forslag blev afvist af de *østlige* lande, der betegnede det som uegnet selv som arbejdsgrundlag.

De *neutrale og alliancefri* lande fremlagde på omtrent samme tid, dvs. i december 1977, et forslag til de tre første afsnit i et samlet afsluttende dokument. Heri indeholdtes følgende bemærkninger om slutaktens hidtidige gennemførelse: der var på mødet udtrykt afvigende synspunkter herom; der var konstateret opmuntrende fremskridt, men mangler, herunder tilfælde af ikke-opfyldelse, der krævede yderligere foranstaltninger, eksisterede stadig; konklusionen var, at meget udestod, før slutaktens bestemmelser var helt gemmenført, og at staterne derfor var besluttet på at fortsætte deres bestræbelser på slutaktens fuldstændige gennemførelse.

Det var meningen, at disse generelle bemærkninger skulle suppleres med forholdsvis kortfattede bemærkninger i de enkelte afsnit af et afsluttende dokument om slutaktens gennemførelse på de enkelte områder. Disse yderligere bemærkninger var indarbejdet i et

Ved Beograd-mødets start var der smil og munterhed mellem chefforhandlerne for stormagterne.

Det er (tv) Arthur Goldberg (USA) og (th) Yuli Vorontsov (USSR).

samlet uofficielt forslag, som de *neutrale og alliancefri* lande fremlagde den 1. februar 1978. De var ganske kortfattede og havde — dog ikke på det økonomiske område — en mere positiv drejning end det vestlige forslag.

Dette var bl.a. for om muligt at få en konkret forhandling om dette indslag i et afsluttende dokument med Sovjetunionen og de andre østlande, der i mødets løb viste sig at være nærmest allergiske over for tanken om i et afsluttende dokument at have nogen

form for negative bemærkninger om slutaktens hidtidige gennemførelse.

Et *soujetisk* samlet forslag til Beograd-mødets afsluttende dokument, som blev fremlagt i midten af januar 1978 indeholdt da også kun positive og fremadrettede bemærkninger om slutaktens gennemførelse, der iøvrigt — i overensstemmelse med den sovjetiske tese fra åbningsdebatten — indirekte blev gjort afhængig af afspændingens videreførelse.

2.5. Status over Beograd-mødets 1977-fase

Dette var altså stort set det samlede grundlag, på hvilket de 35 stater ved mødets genoptagelse den 17. januar 1978 skulle forsøge at nå til enighed om, hvorledes mødet skulle afvikles, herunder med hensyn til indholdet af det afsluttende dokument, der skulle vedtages, inden mødet kunne sluttes.

Det var ingen let opgave, navnlig ikke med tanke på de vestlige, neutrale og alliancefri landes ønske om, at det afsluttende dokument skulle være rimeligt omfattende, indholdsrigt og afbalanceret i overensstemmelse med slutakten.

Forudsætningerne for at opfylde dette ønske var i hvert fald ikke tilstede på forhånd, og det var ikke let at se, hvorledes de kunne tilvejebringes. Dertil var der mange forslag alt for uensartede. Havde årsagen hertil alene været manglende erfaring i tilrettelæggelsen af et møde som Beograd-mødet, der jo var det første i sin art, så kunne det måske være gået.

Men de mange forslag afspejlede i vid udstrækning stærkt afvigende eller diametralt modsatte

politiske holdninger. De pegede i alle mulige forskellige retninger, ikke mod et muligt fælles samlingspunkt. De var i et vist omfang fremsat med forskellige formål for øje. De kunne langt fra alle opfattes som alvorligt mente oplæg til en beslutning i enighed mellem alle mødedeltagere. Nogle både vestlige og østlige forslag kunne kun opfattes som markeringer af standpunkter, ikke som forhandlingsoplæg. En række østlige forslag måtte både efter tidspunktet for deres fremsættelse og efter deres indhold opfattes som taktiske med det hovedformål at neutralisere vestlige og neutrale forslag. Og denne østlige taktik hentede således styrke fra de vestlige, neutrale og alliancefri landes selvskabte problem: deres egne forslags store antal var i sig selv en hæmsko for en formålstjenlig forhandling om et afsluttende dokument efter deres ønske.

Når man hertil lægger den almindelige (stort set dårlige) politiske stemning omkring mødets forløb, vil man forstå, hvorfor det endte med, at ønsket om et noget mere omfattende afsluttende dokument ikke lod sig opfylde.

KAPITEL 3:

Forløbet af Beograd-mødets 1978-fase

3.1. Begyndelsen til enden

Det blev de foran beskrevne vanskeligheder, der kom til at dominere billedet straks fra Beograd-mødets genoptagelse den 17. januar 1978.

Bestræbelserne måtte derfor koncentreres om at søge tilvejebragt en helhedsløsning gennem en forhandling, som gjaldt et samlet afsluttende dokument.

To mulige metoder var enten parallelle forhandlinger om de vigtigste emner på grundlag af allerede fremlagte forslag eller forhandlinger på grundlag af samlede forslag til et afsluttende dokument.

Fra *vestlig* side prøvede man den førstnævnte metode, idet man i et forsøg på at lette arbejdet fremlagde tekster, der sammenfattede de fleste foreliggende forslag i overensstemmelse med slutaktens systematik underafsnit for underafsnit, og som tog et vist — ret begrænset — hensyn til andre landes standpunkter og forslag.

Det hjalp imidlertid ikke. *Sovjetunionen og de andre østlande* blokerede forslag vedrørende *menneskerettighederne* og vedrørende præcisering af de tilsagn, der indeholdes i Helsingfors-slut-

akten om *menneskelige kontakter, information og tillidskabende foranstaltninger*. Parallelt hermed søgte de at vinde terræn ved at sætte ind på de områder, hvor det isoleret betragtet var muligt at etablere enighed om positive og fremadrettede almindelige politiske tekster, der imidlertid tabte deres mening eller blev misvisende, hvis de blev løsrevet fra sammenhængen med konkrete beslutninger og med tilkendegivelser vedrørende slutaktens hidtidige gennemførelse.

Hovedvægten i den *østlige* taktik i denne fase af Beograd-mødet lå imidlertid på den sidstnævnte af de ovenfor omtalte to metoder: en forhandling koncentreret omkring forslag til et samlet afsluttende dokument. En sovjetisk udgave af et sådant forslag blev fremlagt allerede på det første møde efter arbejdets genoptagelse. Det var ganske kort og forbigik endog i tavshed alle tidligere østlige forslag undtagen de sovjetiske vedrørende "særlige fælles konsultationer" om sikkerhed og tillidskabende foranstaltninger på det militære område, vedrørende de tre europæiske konferencer om energi, miljø og transport og

vedrørende beskyttelse af udsendte repræsentanter, udenlandske statsborgere og internationale arrangementer. Det godkendte Madrid som stedet for næste møde.

Der fremkom i løbet af den følgende måneds tid nogle reviderede udgaver af dette *sovjetiske* forslag. Dets politiske tendens forblev imidlertid uændret, og tilføjeisen af en efterhånden ret lang række tekstafsnit vedrørende forskellige emneområder inden for slutakten bidrog ikke til at skabe nogen form for balance i forslaget, ej heller selv om der i nogle enkelte tilfælde var taget hensyn til vestlige, neutrale og alliancefri forslag på de økonomiske og kulturelle områder. Tværtimod kunne visse formuleringer vedrørende menneskelige kontakter og information opfattes som indskrænkende i forhold til Helsingforslutakten.

Fremlæggelsen af såvel det oprindelige som de reviderede sovjetiske forslag ledsagedes af erklæringer om, at det var og ville forblive formålsløst at forsøge at redigere det afsluttende dokument på grundlag af de mange forslag, fremsat både af Sovjetunionen og af andre lande, der ikke kunne accepteres fra den ene eller den anden side, og som derfor ikke kunne vedtages under en consensus-procedure. Dette var udtryk for en fast position som resultat af indgående overvejelser i Moskva.

Fra *vestlig samt neutral og alliancefri* side kunne man ikke for-

svare umiddelbart at tage disse sovjetiske tilkendegivelser bogstaveligt, og man besluttede sig derfor til at forkaste det sovjetiske forslag og, som før omtalt, alligevel gøre et forsøg på at få arbejdet tilrettelagt som parallelle forhandlinger om (alle) de vigtigste emner på grundlag af allerede fremlagte forslag, herunder de vestlige samleforslag. Men denne fremgangsmåde førte altså ikke til det ønskede resultat.

Dermed ville man dog heller ikke slå sig til tåls fra vestlig samt neutral og alliancefri side, og man måtte derfor overveje, hvilke andre muligheder der bestod. Resultatet heraf blev et initiativ af 1. februar 1978 fra de *neutrale og alliancefri* landes side i form af uofficielle forslag til det afsluttende dokumentets afsnit om emnerne i slutaktens forskellige dele. Det var meningen, at disse forslag sammen med det tidligere af de neutrale og alliancefri lande fremsatte forslag til de første afsnit i et afsluttende dokument (se ovenfor i *afsnit 2.47*) skulle danne grundlag for et samlet afsluttende dokument.

Der forelå en meget kraftig vestlig tilskyndelse til dette initiativ fra de neutrale og alliancefri landes side, medens de østlige lande inden dets fremkomst indtog en forsigtig og tildels tvetydig, men ikke afvisende holdning.

Da forslagene af 1. februar lå på bordet, kunne man konstatere, at de på væsentlige punkter ikke svarede til de vestlige fordringer,

at de på væsentlige punkter gik videre, end de østlige lande havde erklæret sig rede til at acceptere, samt at de lå nærmere de vestlige udgangspositioner end de østlige.

De *vestlige* lande erklærede sig rede til at forhandle på grundlag af det samlede neutrale og alliancefri kompleks af forslag, altså forslaget fra december og forslagene af 1. februar. Allerede *østlandenes* første reaktioner tydede på, at de fandt initiativet af 1. februar utilfredsstillende, men de accepterede at deltage i forhandlingerne, i hvilke det samlede neutralt-alliancefri forslagskompleks indgik.

Det viste sig imidlertid ret hurtigt, at der ikke dermed var tilvejebragt nogen reel ændring i forhandlingssituationen. De *østlige* lande fastholdt ikke at ville drøfte de emneområder, som tidligere havde givet anledning til vanskeligheder, altså navnlig en særskilt omtale af menneskerettighederne samt en præcisering af slutaktens tilsagn på områderne menneskelige kontakter, information og tillidskabende foranstaltninger. Forskellige vestlige forsøg på ved konkrete ændringsforslag at få en alsidig forhandling i gang blev derfor blot slag i luften.

Man var derfor ikke kommet langt ind i februar måned, før tvivlen begyndte at melde sig: var der overhovedet en realistisk mulighed for at nå til enighed om et meningsfuldt og substantielt afsluttende dokument?

3.2. Næstsidste runde

Sovjetunionen lagde nu særlig energi i sine bestræbelser på at få etableret stykkevis enighed om sporadiske tekster af fortrinsvis generel, positiv og fremadrettet karakter for derigennem at lægge op til et kort afsluttende dokument med en sådan politisk tendens. Denne taktik modsatte man sig imidlertid med held fra *vestlig* side.

Omkring midten af februar kom det til et internt *vestligt* intermezzo, idet *Frankrig* tog et ensidigt initiativ i form af et globalt officielt forslag til et afsluttende dokument. Fra fransk side blev det tilkendegivet, at dette forslag skulle tjene til enten at bringe forhandlingerne ud af dødvandet eller at konstatere manglende mulighed for at nå til enighed om et substantielt afsluttende dokument.

Indholdsmæssigt var det franske forslag et forsøg på inden for en samlet løsning at bevare de vigtigste vestlige positioner, men det var i en så tillempet form, at de andre vestlige lande fandt det vanskeligt fuldt ud at støtte forslaget. I sit forsøg på ved indrømmelser til *Sovjetunionen* og de andre østlande at etablere et forhandlingsgrundlag kom det franske forslag også til at indebære visse svækkelser i forhold til de neutrale og alliancefri landes forslag, og det satte naturligvis disse lande i en lidt akavet situation.

De *østlige* lande valgte imidlertid at stort set ignorere det fran-

ske forslag, og det kom ikke til at sætte sig blivende spor hverken i Beograd-mødets forhandlinger, i det vestlige samarbejde eller i de vestlige landes samarbejde med de neutrale og alliancefri lande.

Lige over midten af februar erkendte man fra *vestlig* side, at bestræbelserne på at nå til enighed om et substantielt afsluttende dokument var definitivt slået fejl.

I denne situation fandt de *vestlige* lande det ønskeligt ved et vestligt fælles forslag at markere deres opfattelse af, hvorledes et substantielt og afbalanceret afsluttende dokument kunne have været udformet. Efter drøftelser blandt *de Ni* og i NATO-kredsen fremlagde *NATO-landene* (bortset fra Frankrig) og *Irland* den 21. februar 1978 et globalt forslag til afsluttende dokument, hvori de vestlige positioner fastlagdes, delvis under hensyntagen til acceptable forslag, fremsat af andre lande, herunder navnlig de neutrale og alliancefri lande, men også *østlandene*. Forslaget indeholdt for så vidt intet nyt, som det var en syntese af de vestlige landes oprindelige officielle forslag. *Danmark* og *USA* introducerede det vestlige fælles forslag med fremhævelse af, at det ikke ville have været det ideelle afsluttende dokument, men et acceptabelt resultat af Beograd-mødets arbejde. *Sovjetunionen* og de øvrige *østlande* reagerede i verbalt voldsom form mod forslaget, der derefter forlod scenen og forsvandt ud i kulissen, hvor allerede *Sovjet-*

unionens, de neutrale og alliancefri landes, samt Frankrigs forslag befandt sig.

Dermed var der ryddet op til sidste runde.

3.3. Sidste runde

Og nu var situationen blevet uoverskuelig — man kunne sige speget.

Sovjetunionen og de andre *østlige lande* — bortset fra Rumænien — nærede intet særligt ønske om et omfattende og indholdsrigt afsluttende dokument. Hvis det kunne opnås uden væsentlige modydelse, så de dog gerne, at det afsluttende dokument kom til at indeholde bestemmelser af almen politisk karakter med positiv tendens samt om de af *Brezhnev* foreslåede tre europæiske konferencer om energi, miljø og transport. Med hensyn til den fortsatte CSCE-proces ønskede de så lidet forpligtende bestemmelser som muligt og et langt tidsrum mellem Beograd-mødet og mødet i Madrid. Og så ønskede de i hvert fald en hurtig afslutning på Beograd-mødet.

De *alliancefri* lande — og *Rumænien* — havde ønsket et forholdsvis omfattende og indholdsrigt dokument og lagde særlig vægt på vedtagelser af almen politisk — bl.a. vedrørende nedrustning — og økonomisk karakter samt vedrørende tillidskabende foranstaltninger. De ønskede stærkest mulige forpligtelser med hensyn til den fortsatte CSCE-proces, mødet i Madrid afholdt

inden for ca. 2 år efter Beograd og ekspertmøder i den mellemliggende tid. De havde tilsyneladende intet imod at fortsætte Beograd-mødet.

De *neutrale* lande arbejdede også i denne fase af Beograd-mødet snævert sammen med de *alliancefri* lande og havde sammenfaldende synspunkter med dem. Men de delte også de *vestlige* grundsynspunkter i nogle væsentlige henseender, f.eks. med hensyn til menneskerettigheder og kurv 3. Dette var et dilemma for dem.

De *vestlige* lande havde også ønsket et forholdsvis omfattende og indholdsrigt slutdokument, men de var ubetinget imod et dokument, der ikke afspejlede Helsingfors-slutaktens indre sammenhæng og balance. I den foreliggende situation betød det, at hvis et afsluttende dokument intet kunne komme til at indeholde om menneskerettighederne og intet meningsfuldt om menneskelige kontakter og informationsspredning, så ville man fra vestlig side modsætte sig, at det kom til at indeholde konkrete vedtagelser om andre af slutaktens emneområder. Her gjaldt det om ikke at forrykke slutaktens balance til ugunst for afspændingens menneskelige dimension. I øvrigt ønskede man fra vestlig side en bekræftelse af staternes tilsagn i slutakten samt beslutninger, der sikrede CSCE-processens videreførelse og afholdelsen af mødet i Madrid. Og man nærrede betænkelighed ved

at fortsætte Beograd-mødet meget længere, idet alt tydede på, at en sådan forlængelse ikke ville skabe nye forhandlingsmuligheder, men blot medføre nye belastninger for øst-vest forholdet og til og med en risiko for vanskeligheder i samarbejdet mellem de vestlige lande.

Dertil kom, at selv om der til principbeslutningen om at slutte mødet senest i midten af februar var knyttet betingelserne om vedtagelse af det afsluttende dokument og fastsættelse af tid og sted for næste møde, så indebar dette ikke, at nogen i god tro kunne tilrettelægge sin forhandlingsdeltagelse således, at den efter sit sigte måtte forudsætte en væsentlig forlængelse af mødet.

I denne situation besluttede de *neutrale* og *alliancefri* lande sig til påny at søge at spille en formidlende rolle med henblik på at skabe enighed om et afsluttende dokument, denne gang af begrænset omfang.

Men nu var opgaven blevet yderst vanskelig, fordi en løsning, der kunne samle enighed, forudsatte afkald både på omfangsrige politiske tilkendegivelser og på næsten enhver konkret beslutning vedrørende enkeltspørgsmål. Det viste sig, at kollektivt var de *neutrale* og *alliancefri* lande ikke i stand til at drage konsekvensen heraf.

Resultatet blev, at Jugoslavien med en vis, men ingenlunde fuldstændig opbakning fra de andre *neutrale* og *alliancefri* landes side

Fra Warszawapagt-landene kom bl.a. disse 4 delegationschefer, som fra venstre til højre er:

Yuli Vorontsov (USSR), R. Dvorak (Tjekkoslaviet), Stephan Staikov (Bulgarien) og Ernst Krabatsch (DDR).

fremlagde et uofficielt forslag til et afsluttende dokument, der imidlertid langt fra tog hensyn til den i slutakten indbyggede balance, og hvis almenpolitiske formuleringer desuden kun ville have mening som del af et mere omfattende og indholdsrigt slutdokument. Bl.a. var der brede politiske formuleringer vedrørende nedrustning, fredelig bilæggelse af tvister (af hensyn til Cypren) og problemer i Middelhavsområdet, en almindelig hensigtserklæring om ekspertmøder om energi i

ECE's regi samt beslutninger om ekspertmøder vedrørende militære anliggender, Middelhavsproblemer og information (det schweiziske forslag) samt om udbredelse af Helsingfors-slutakten via massemediernes (uacceptabelt for lande, hvis regeringer ikke kan dirigere massemediernes nyhedsformidling).

Forhandlingerne omkring det uofficielle jugoslaviske forslag var da også resultatløse. De vestlige lande ville under ingen omstændigheder acceptere et forslag, der

ved sin manglende hensyntagen til væsentlige dele af slutakten og dermed til dens indre balance kunne føre til en kursændring for hele CSCE-processen. Samtidig blev det med tiltagende hyppighed mere end antydnet fra *soujetisk* side, at det jo også kunne vise sig, at en vedtagelse alene om tid og sted for næste møde var den eneste mulige udgang på Beograd-mødet.

Dette betragtede man fra *vestlig* side også som en højst utilfredsstillende løsning. Det ville betyde en fiasko til skade for den videre CSCE-proces og måske for afspændingen, og man var derfor overbevist om, at der stadig var grundlag for at nå til enighed om visse beslutninger af almindelig, men væsentlig karakter inden for rammerne af et kort og balanceret afsluttende dokument.

I de sidste dage af februar besluttede de *vestlige* lande sig derfor til at skære igennem og tage initiativet. Det skulle ske ved fremlæggelsen af et forslag til et kort afsluttende dokument, hvis to vigtigste formål var at fastslå visse væsentlige konklusioner, der kunne drages af Beograd-mødet, og at holde de deltagende stater fast ved Helsingfors-slutakten og CSCE-processen.

Det blev *Danmark* i egenskab af formand for de ni EF-lande, som fremlagde dette forslag. Det havde tre hovedpunkter: der var blevet udtrykt afvigende synspunkter med hensyn til det omfang i hvilket slutakten var gen-

nemført, og det anerkendtes, at meningsudvekslingen herom i sig selv havde været værdifuld for opnåelsen af sikkerhedskonferencens mål; de deltagende stater bekræftede deres beslutning om at gennemføre alle slutaktens bestemmelser fuldt ud; de bekræftede også at ville fortsætte CSCE-processen og ville holde det næste møde i Madrid i 1980. Endelig indeholdt det danske forslag også bestemmelser om de to ekspertmøder vedrørende fredelig bilæggelse af tvister og vedrørende det såkaldte "videnskabelige forum", der allerede var truffet beslutning om i selve Helsingfors-slutakten.

I første omgang blev det danske forslag fremlagt uofficielt. På *vestligt* hold gjorde man sig håb om, at det i betragtning af situationens åbenlyse alvor ville være tilstrækkeligt med en sådan mindre håndfast fremgangsmåde, der i sig selv burde gøre det lettere for alle med en vis smidighed at gøre de betydelige indrømmelser, som var uomgængeligt nødvendige, hvis man skulle nå til enighed.

Underhåndskonsultationer, som Danmark i sin dobbelte egenskab af EF-formand og forslagsstiller foretog med USA og Sovjetunionen samt de neutrale og alliancefri lande og Rumænien, førte imidlertid ikke til det ønskede resultat, idet nogle af de neutrale og alliancefri lande samt Rumænien fastholdt deres forestillinger om i det afsluttende dokument at få indføjet bestemmelser, som lå uden for det område, hvor der var

realistisk mulighed for at nå til enighed. *Rumænien* havde til og med overrumplende fremlagt et eget forslag med større faktuelle og almenpolitiske afsnit og bestemmelser om fem ekspertmøder.

Efter yderligere konsultationer mellem *Danmark*, *Sovjetunionen* og *USA* blev der under drøftelser mellem de *vestlige* lande enighed om, at en afklaring af situationen var nødvendig, og at en officiel fremlæggelse af det danske forslag ville tjene dette formål.

Den 2. marts fremlagde *Danmark* derfor sit forslag officielt — der var da tilføjet et ekspertmøde om samarbejde på visse økonomiske, videnskabelige og kulturelle områder med de ikke-deltagende Middelhavslande — og efter to døgns intensive forhandlinger til alle sider fremlagde *Danmark* den 4. marts sit forslag i dets endelige udformning. Der var indarbejdet nogle formuleringer, som i et vist omfang tilgodeså ønsker fra *Jugoslavien*, *Rumænien* og *Østrig* uden væsentlige ændringer i teksten. En fremhævelse af den betydning, som alle landene tillagde afspændingen, henviste også til de vanskeligheder og hindringer, der havde været, og i tilslutning hertil understregedes det, at gennemførelsen af *Helsingfors*-slutaktens bestemmelser var væsentlig for afspændingens udvikling.

Det havde ikke været nogen let forhandling. Navnlig var de *neutrale* og *alliancefri* lande samt *Rumænien* af den opfattelse, at de

måtte give afkald på unødvendigt meget — en opfattelse, der ikke deltes af de *vestlige* lande, som selv havde måttet lade et stort antal forslag ligge for at tilvejebringe grundlag for et afsluttende dokument, som tilgodeså det mest væsentlige; og en opfattelse, som heller ikke deltes af de *østlige* lande.

Danmarks forslag af 4. marts blev da også i løbet af selve det møde, hvori det blev fremlagt, godkendt af 34 af de 35 deltagende stater.

Det var — som sædvanlig — *Malta*, som skabte vanskeligheder indtil det sidste. Fra maltesisk side forlangtes, at det foreslåede Middelhavs-ekspertmøde skulle have et generelt mandat, også omfattende politiske og sikkerhedsmæssige spørgsmål. Dette var uacceptabelt for de andre deltagende lande.

Under konsultationer såvel på *Beograd*-mødet som i *Valletta* blev det gjort klart for *Malta*, at dets krav var uigennemførlige, og i løbet af den 8. marts kom et kompromis i stand. Det bestod i, at der i det danske forslag blev indarbejdet et maltesisk ændringsforslag, hvori det konstateredes, dels at ekspertmødets begrænsede mandat faldt inden for rammerne af slutaktens kapitel om Middelhavet, dels at spørgsmål vedrørende sikkerheden i Middelhavsområdet ville blive drøftet på *Madrid*-mødet i 1980.

Nogle *vestlige* lande nærede en vis betænkelighed ved den opnåe-

de kompromisløsning, idet de frygtede, at den kunne åbne mulighed for, at spørgsmål vedrørende sikkerheden i Middelhavsområdet ville blive optaget som et selvstændigt punkt på dagsordenen for opfølgningsmødet i Madrid. Flertallet af vestlige lande lagde imidlertid vægt på, at det maltesiske ændringsforslag kun bekræftede indholdet af slutaktens kapitel om Middelhavet, og det blev udslaggivende. I forbindelse med vedtagelsen af det maltesiske ændringsforslag udtaltes fra *dansk* side for alle tilfældes

skyld, at ændringsforslaget indelbar, at spørgsmål vedrørende sikkerheden i Middelhavsområdet ville blive behandlet i Madrid, som de var blevet behandlet på Beograd-mødet (dvs. i taler af de delegationer, der måtte ønske det).

Den 8. marts 1978 vedtog Beograd-mødet ved consensus det danske forslag som sit afsluttende dokument, og den 9. marts 1978 afsluttedes mødet officielt, efter at repræsentanter for alle 35 deltagende stater havde talt i afslutningsdebatten.

KAPITEL 4:

Beograd-mødets udfald

4.1. Det afsluttende dokumentets indhold

Efter en kort beskrivende indledning om Beograd-mødets forløb fulgte en paragraf, i hvilken de deltagende stater understregede den betydning, som de tillagde *afspændingen*, der var fortsat siden Helsingfors-slutaktens vedtagelse uanset vanskeligheder og hindringer. I denne forbindelse understregede staterne CSCE's rolle, idet gennemførelsen af slutaktens bestemmelser var væsentlig for udviklingen i afspændingsprocessen.

Derefter omtaltes, at mødet havde haft den i slutakten forudsatte *dybtgående meningsudveksling*, samt at staterne understregede den politiske betydning af CSCE og påny bekræftede deres regerings beslutning om unilateralt, bilateralt og multilateralt fuldstændigt at gennemføre alle slutaktens bestemmelser.

Det anerkendtes, at den stedfundne meningsudveksling i sig selv var et værdifuldt bidrag til opnåelsen af de mål, som CSCE havde sat, selvom afvigende synspunkter var blevet udtrykt med hensyn til det omfang, i hvilket slutakten var gennemført indtil da.

De deltagende stater havde også *behandlet forslag* vedrørende de ovenfor omtalte problemer og vedrørende afholdelsen af yderligere opfølgningsmøder, men det havde ikke været muligt at nå til enighed om et antal af de forslag, der var blevet forelagt.

I overensstemmelse med slutaktens bestemmelser og deres beslutning om at *fortsætte* den multilaterale *CSCE-proces* ville de deltagende stater afholde yderligere møder mellem deres repræsentanter. Det næste af disse møder ville blive afholdt i *Madrid* begyndende tirsdag den 11. november 1980, og forud for dette skulle der i september afholdes et forberedende møde i Madrid.

Derefter fulgte bestemmelser om *tre ekspertmøder*: om fredelig bilæggelse af tvister i Montreux i *Schweiz* i oktober 1978, om forberedelse af det såkaldte "videnskabelige forum" i *Bonn* i Forbundsrepublikken Tyskland i juni 1978 og om samarbejde med de ikke-deltagende Middelhavslande om visse økonomiske, videnskabelige og kulturelle spørgsmål i Valletta i *Malta* i februar 1979.

Disse forskellige ekspertmøder skulle rapportere om deres arbejde til de deltagende staters rege-

ringer, og resultaterne af ekspert-møderne skulle tages i betragtning under Madrid-mødet.

Sluttelig anmodedes Jugosla- viens regering om at oversende det afsluttende dokument til FN's generalsekretær, UNESCO's generaldirektør, ECE's eksekutiv- sekretær og de ikke-deltagende Middelhavslandes regeringer, og mødedeltagerne udtrykte deres dybe taknemmelighed over for Jugoslaviens folk og regering.

4.2. Afslutningsdebatten

Ligesom i åbningsdebatten talte alle de 35 deltagende staters repræsentanter i afslutningsdebat- ten. Men der var forskelle i de to debatters indhold.

Medens staternes synspunkter på den internationale situation i almindelighed var et mærkbart indslag i åbningsdebatten, spille- de de ikke samme rolle i afslut- ningsdebatten. I betragtning af det intense begivenhedsforløb og de mange vanskeligheder, som havde præget Beograd-mødet ind- til det sidste, var det dog ikke overraskende, at det var selve mø- det og de dertil direkte knyttede problemer, som optog sindene mest.

I begge debatter var der fra alle sider en stort set positiv helheds- vurdering af CSCE-processen og dens fremtidsudsigter. I denne helhedsvurdering indgik en erken- delse af de *vanskeligheder*, hvor- med både CSCE-processen og af- spændingen i almindelighed u- undgåeligt var forbundet. Men

denne erkendelse kom klarere frem for selve CSCE-processens vedkommende i afslutningsdebat- ten.

Og så var der en tydeligere *kon- frontation mellem Sovjetunionen og USA* i afslutningsdebatten end i åbningsdebatten — heller ikke forbavsende i betragtning af Beo- grad-mødets forløb, hvorom Jugo- slavien sagde, at en restriktiv holdning på den ene side og over- drevne forventninger på den an- den havde genoplivet den ideolo- giske rivaliseren. Iøvrigt indgik der naturligvis i afslutningsdebat- ten en hel del gentagelser fra åb- ningsdebatten. Disse er stort set udeladt i det følgende.

På nogle punkter blev der ud- trykt sammenfaldende opfattel- ser fra alle sider, vestlig, østlig, neutral og alliancefri: det var af den største betydning og et meget positivt træk, at *Helsingfors-slut- akten bestod uantastet* som CSCE-processens faste funda- ment, og at alle staterne i fælles- skab havde gentaget deres tilsagn om at gennemføre slutakten; af- spændingen måtte videreføres, og denne såvel som CSCE-processen var af langsigtet karakter; det var nødvendigt, at staterne indbyr- des, bl.a. gennem deres tosidede forbindelser, forberedte mødet i Madrid bedre, hvorved nogle fremhævede, at man i betragtning af den korte tid mellem Helsing- fors og Beograd havde stilet for højt i Beograd, og at man nu må- te drage nytte af de i Beograd ind- høstede erfaringer; det var bekla-

geligt, men ikke af afgørende betydning, at Beograd-mødet ikke havde kunnet vedtage et rimeligt indholdsrigt afsluttende dokument; tværtimod havde Beograd-mødet opfyldt sine væsentligste formål, hvorved man fra *østlig* side navnlig henholdt sig til mere generelle bemærkninger vedrørende afspændingens og CSCE-processens videreførelse, medens man fra *vestlig og neutral* side hæftede sig ved, at meningsudvekslingen om slutaktens gennemførelse, drøftelsen af de mange forslag, det fornyede tilsagn om slutaktens gennemførelse og sikringen af CSCE-processens fortsættelse tilsammen måtte tilskynde til nye fremskridt på den vej, som slutakten havde afstukket; nogle talere fra de forskellige grupper vurderede da også Beograd-mødet som et positivt element i den internationale udvikling, andre mente, at det var for tidligt at drage endelige konklusioner. *Jugoslavien og Rumænien* anlagde nærmest en negativ vurdering, og Jugoslavien udpegede alliancerne som de hovedansvarlige (hvorved det må være tilladt at erindre om den *norske* konstatering i åbningsdebatten, hvorefter de eksisterende alliancer var et livsvigtigt element i det europæiske sikkerhedssystem og havde en central rolle at spille i afspændingsbestræbelserne).

Ligesom i åbningsdebatten var der også i afslutningsdebatten eksempler på, at talerne sagde stort set det samme, men mente noget

helt forskelligt. For eksempel gav talere fra alle lejre udtryk for, at det stred mod slutakten og dens indre sammenhæng at udskille enkelte dele til særskilt behandling og overse andre. Men i virkeligheden dækkede denne formel over afvigende holdninger, som staterne i Beograd-mødets løb havde indtaget med hensyn til navnlig afspændingens forudsætninger, menneskerettigheder, enkeltpersoners rolle i CSCE-processen, visse militære og nedrustnings-spørgsmål, menneskelige kontakter og information.

Når det kom til staternes synspunkter på de enkelte emner inden for Helsingfors-slutakten, var de naturligvis i udstrakt omfang en gengivelse eller afspejling af de i mødets løb fremlagte forslag eller tilkendegivne holdninger til sådanne forslag. I det store hele er sådanne synspunkter ikke medtaget i det følgende.

En række talere fremhævede, at deres landes forslag, selvom de ikke havde kunnet vedtages på Beograd-mødet, stadig lå på bordet og ville indgå som et led i deres udenrigspolitiske bestræbelser fremover og eventuelt på mødet i Madrid.

For så vidt angik Helsingfors-slutaktens *principdeklaration*, stod diskussionen påny i *menneskerettighedernes* tegn. Både fra *vestlig og neutral* samt fra *østlig* side blev det fremhævet, at principdeklarationen ifølge sin egen tekst udgjorde et sammenhængende hele, og at der derfor ikke

kunne vrages og vælges mellem principperne eller tillægges enkelte af disse en større betydning eller anden karakter end de øvrige. Men af de *vestlige og neutrale* lande blev dette grundsynspunkt udlagt således: en drøftelse af overholdelsen af det 7. princip om menneskerettighederne kunne ikke afvises som en indblanding i indre anliggender eller som i øvrigt uforenelig med principdeklarationen, hvis nogle stater fandt,

at dette princip var blevet krænketh. De *østlige* lande udlagde grundsynspunktet således: man kunne ikke tage et enkelt princip, for eksempel det 7., ud til særskilt behandling løsrevet fra de andre principper, herunder det 1. om staternes suverænitet og det 6. om ikke-indgriben i indre anliggender. I det store hele tog de *østlige* lande kraftigere til genmæle i afslutningsdebatten end i åbningsdebatten og tilføjede, at lyk-

Helsingfors-slutaktens princip nr. 1 vedrørende forbindelserne mellem de deltagende stater

Suveræn ligeberettigelse, respekt for de med suverænitet forbundne rettigheder

De deltagende stater vil respektere hverandres suveræne ligeberettigelse og egenart såvel som alle de rettigheder, der er forbundet med og omfattet af deres suverænitet, herunder især enhver stats ret til retlig ligestilling, til territorial integritet og til frihed og politisk uafhængighed. De vil også respektere enhver af de andre deltagende staters ret til frit at vælge og udvikle sit politiske, sociale, økonomiske og kulturelle system, såvel som dens ret til at fastsætte sine love og bestemmelser.

Inden for folkerettens rammer har alle de deltagende stater lige rettigheder og pligter. De vil respektere hverandres ret til at udforme og varetage deres forbindelser med andre stater, som de selv ønsker, i overensstemmelse med folkeretten og med ånden i nærværende deklaration. De er af den opfattelse, at deres grænser kan ændres i overensstemmelse med folkeretten, ved fredelige midler og ved overenskomst. De har også ret til at tilhøre eller ikke tilhøre internationale organisationer, at være eller ikke være deltagere i tosidede eller flersidede traktater, herunder ret til at være eller ikke være deltager i alliancetraktater, de har også ret til neutralitet.

Helsingfors-slutaktens princip nr. 6 vedrørende forbindelserne mellem de deltagende stater

Ikke-indgriben i indre anliggender

De deltagende stater vil afholde sig fra enhver indgriben, direkte eller indirekte, individuel eller kollektiv, i de indre eller ydre anliggender, der falder inden for en anden deltagende stats egen jurisdiktion, uanset deres indbyrdes forbindelser.

De vil følgelig afholde sig fra enhver form for væbnet intervention eller trussel om sådan intervention mod en anden deltagende stat.

De vil ligeledes under alle omstændigheder afholde sig fra enhver anden handling, der indebærer militær eller politisk, økonomisk eller anden tvang, som tager sigte på i egen interesse at underlægge sig en anden deltagende stats udøvelse af de rettigheder, der er forbundet med dens suverænitet, og således at sikre sig fordele af nogen art.

Følgelig vil de blandt andet afholde sig fra direkte eller indirekte bistand til terrorvirksomhed eller til undergravende eller anden virksomhed, som tilsigter voldelig omstyrtning af en anden deltagende stats styre.

keligvis havde Helsingfors-slutakten vist sig at kunne modstå alle forsøg på propagandistisk udnyttelse, på indgriben i andre landes indre anliggender og på opnåelse af ensidige fordele.

Med hensyn til *tillidskabende foranstaltninger* og de i slutakten behandlede *nedrustningsaspekter* fremhævede man fra østlig side det sovjetiske aktionsprogram og et forslag fra DDR om forbud mod *neutronbomben* samt beklagede, at sådanne forslag ikke havde kunnet vedtages, når de dog var langt mere betydningsfulde end de begrænsede (tillidskabende) foranstaltninger, som visse an-

dre lande havde lagt så megen vægt på og ønskede udbygget udover slutaktens rammer.

Fra *vestlig og neutral* side blev det gjort gældende, at de tillidskabende foranstaltninger havde en vigtig funktion at udfylde, og med deres begrænsede og realistiske sigte kunne de blive et betydningsfuldt første skridt henimod mere vidtrækkende resultater med hensyn til militære begrænsninger og nedrustning. Det var i hvert fald forkert at gøre det bedste til det godes fjende, og der måtte erindres om, at slutakten i selve sin tekst udtrykkeligt forudså en udvikling og udvidelse af de

tillidskabende foranstaltninger.

Kommentarerne til emnerne i slutaktens kapitel om *økonomiske, videnskabelige, teknologiske og miljøproblemer*, tydede på, at det under andre omstændigheder ikke ville være stødt på store vanskeligheder at nå til enighed om forskellige konkrete beslutninger på disse områder.

Når det kom til spørgsmålene om *menneskelige kontakter og information*, rummede afslutningsdebatten ingen nye aspekter, men det var selvsagt emner, hvis betydning blev fremhævet i de vestlige og neutrale landes indlæg.

Med hensyn til *Middelhavs-problemerne* udtrykte de deltagende Middelhavslande i almindelighed tilfredshed med det resultat, der var opnået med vedtagelsen af et ekspertmøde om visse økonomiske, videnskabelige og kulturelle problemer i Malta i 1979. Malta fandt ikke dette resultat tilfredsstillende, men håbede, at Madrid-mødet ville vise sig langt mere progressivt med hensyn til Middelhavs-problemerne, hvis inddragelse i CSCE-processen Malta ville forfølge utrætteligt.

Som tidligere omtalt var der udbredt tilfredshed med det afsluttende dokumentets bestemmelser om CSCE-processens fortsættelse, herunder *mødet i Madrid i 1980*. Nogle vestlige lande samt Østrig mente, at en af de erfaringer, man burde drage af Beograd-mødet, var den, at staterne i Madrid burde være repræsenteret på politisk niveau ved regeringsmed-

lemmer under en del af mødet, for eksempel i forbindelse med åbningsdebatten, vedtagelsen af mødets afsluttende dokument og afslutningsdebatten.

4.3. Danmarks indlæg i afslutningsdebatten

Danmarks repræsentant gennemgik mødets hovedformål og konstaterede, at disse trods alt var blevet opfyldt i tilfredsstillende omfang. Der havde været en dybtgående meningsudveksling, blandt andet om slutaktens gennemførelse, som havde vist, at der ikke var en enig vurdering af, i hvilket omfang denne gennemførelse havde fundet sted. Der var på en meget ligefrem måde blevet drøftet emner som menneskeretlighederne, det enkelte menneskes rolle inden for rammerne af Helsingfors-slutakten, menneskelige kontakter og informationsspredning. Denne meningsudveksling havde været nyttig, fordi den gav et klarere billede af de forskellige opfattelser. Efter dansk opfattelse var dette en erfaring, som burde lette den videre gennemførelse af slutakten, og det kunne ikke hævdes, at konkrete henvisninger til gennemførelsen af slutakten på bestemte områder skulle være en indblanding i andre landes indre anliggender.

Debatten viste, at der var gjort fremskridt, men også at der endnu var langt igen, ikke mindst inden for de humanitære områder. Derfor havde man fra dansk side

Den danske delegation ved Beograd-konferencen ses her med (fra højre) chefen for delegationen, ambassadør Skjold G. Mellbin, ministerråd Vagn Egebjerg og ambassaderåd Niels Dyrlund.

lagt vægt på at få gennemført vedtagelser om positive skridt, der kunne tjene til en bedre gennemførelse af slutakten. Danmark havde sammen med de øvrige EF-lande og andre vestlige stater deltaget i fremlæggelsen af en lang række forslag, blandt andet vedrørende menneskerettighederne, det enkelte menneskes rolle inden for rammerne af slutakten og menneskelige kontakter. Der knyttede sig fra dansk side også stor interesse til forslag vedrørende militære tillidskabende foranstaltninger, bedre arbejdsvilkår

for journalister, informationsspredning samt bedre kontaktmuligheder og udveksling af oplysninger på det kommercielle område.

Imidlertid viste det sig trods alle bestræbelser ikke muligt at få vedtaget et forholdsvist omfattende og velafbalanceret afsluttende dokument. Det var derfor Danmark havde fremlagt sit forslag til et kort afsluttende dokument. Fra dansk side havde man været overbevist om, at deltagerstaternes fælles ansvar krævede en målbevidst bestræbelse på at nå til

enighed om et afsluttende dokument, som i hvert fald kort afspejlede Beograd-mødets forløb, fastslog nogle få, men væsentlige, konklusioner og frem for alt sikrede CSCE-processens videreførelse.

Det nu vedtagne afsluttende dokument var stort set identisk med det danske forslag og opfyldte de nævnte krav. Frem for alt viste det, at CSCE-processen fortsætter. Staterne havde bekræftet deres vilje til at gennemføre slutakten, og der var blevet besluttet et nyt møde i Madrid i 1980.

Danmark beklædte i første halvår af 1978 formandsposten i EF. Den danske repræsentants godkendelse af det afsluttende dokument var derfor afgivet i hans dobbelte egenskab af Danmarks repræsentant og af repræsentant for EF-formandskabet. Dette indebar en forsikring til alle andre deltagere i mødet om, at EF ville gennemføre mødets beslutning — såvel som Helsingfors-slutakten — på de områder, som henhørte under EF's kompetence.

CSCE-processen var en organisk del af afspændingen, som for sin del påvirkedes af begivenheder over hele verden. Særlige problemer blev behandlet i andre organer, f.eks. vedrørende militære begrænsninger, militære reduktioner og nedrustning. Fremskridt på disse områder var væsentlige for afspændingen.

Det var blevet sagt, at afspændingen havde tre dimensioner: en politisk, en militær og en menne-

skelig. CSCE-processens særkende var den fremtrædende plads, den gav til den menneskelige dimension.

Ved Beograd-mødets afslutning måtte man spørge, om det havde bidraget til afspændingens fremme. Spørgsmålet var vigtigt, fordi der ikke var noget fornuftsmæssigt alternativ til afspændingen. Spørgsmålet måtte vel besvares med et ja. Mødet havde ikke opnået alle de tilsigtede resultater, men der havde været en åbenhjertig debat, de mange fremlagte forslag og de indhøstede erfaringer ville være af værdi for de deltagende landes regeringer, CSCE-processen fortsatte, og først og fremmest var Helsingfors-slutaktens autoritet ikke blevet antastet fra nogen side.

4.4. Vurdering af Beograd-mødets resultat

Hvorledes var det så ud fra en helhedsbetragtning gået med opfyldelsen af Beograd-mødets formål?

Som det vil erindres, skulle mødet ifølge slutakten for det første gennemføre en dybtgående meningsudveksling om, hvorledes det var gået med gennemførelsen af slutaktens bestemmelser, og hvad der i det hele taget var sket som resultat af CSCE. En sådan meningsudveksling havde fundet sted, den havde været åbenhjertig. Landene havde vurderet de stedfundne fremskridt, og de lande, der ønskede det, havde påpe-

get, hvor der efter deres opfattelse var mangler i slutaktens gennemførelse og behov for forbedringer. Alt dette var i god overensstemmelse med slutaktens ordlyd. Men det ville naturligvis have været en afgjort fordel, hvis meningsudvekslingen havde fundet sted i en mere saglig og mere tilidsfuld atmosfære.

Ifølge slutakten skulle det under den nævnte meningsudveksling også drøftes, hvad der kunne og burde gøres for at opnå yderligere fremskridt efter de retningslinier, som var blevet afstukket med konferencens arbejde og vedtagelser, og ifølge vedtagelserne på det forberedende møde skulle Beograd-mødet behandle forslag vedrørende de forskellige emner samt vedtage et afsluttende dokument. Der havde været den forudsete fremadrettede drøftelse, den havde været formålstjenlig — omend også den havde været besværet af mange polemiske indslag — og den var blevet suppleret ved behandlingen af de mange fremlagte forslag. Men næsten ingen af disse forslag blev vedtaget, og dermed fik deres behandling langt fra sin fulde mening. På dette punkt blev det vedtagne formål med Beograd-mødet altså ikke opfyldt. Og det var den iøjnefaldende mangel ved det afsluttende dokument, som mødet i øvrigt vedtog som foreskrevet.

Så skulle mødet fastlægge rammerne for afholdelsen af yderligere møder og dermed sikre CSCE-processens fortsættelse. De nød-

vendige beslutninger herom var truffet.

Helhedsbilledet kunne således ingenlunde begrunde de rent negative vurderinger, der fremkom fra forskellige sider i den vestlige offentlighed umiddelbart efter Beograd-mødets afslutning. Mødet havde dog tjent de fleste af sine væsentlige formål og dertil befæstet Helsingfors-slutaktens autoritet. Og selv om virkningerne af Beograd-mødet af gode grunde ikke kunne gøres op lige med det samme, så måtte man have lov til at antage, at drøftelserne på mødet havde haft en stimulerende virkning på alle de deltagende lande — både i vest og i øst — med hensyn til mulighederne og behovet for den fortsatte virkeliggørelse af slutaktens bestemmelser under den videre CSCE-proces, der nødvendigvis må være gradvis og langsigtet.

Hvis man sammenligner Beograd-mødets resultat med staternes egne politiske målsætninger for mødet, således som de er beskrevet oven for i *afsnit 1.33*, vil man se, at ingen stat eller gruppe af stater fik sine ønsker fuldt ud opfyldt, men at de alle fik noget med hjem fra Beograd. Dette burde ikke være overraskende. Og det var næppe de vestlige lande, der havde mindst grund til at være tilfredse.

I debatten i de vestlige lande efter Beograd-mødet indgik den spekulation, at de østlige lande i og med vedtagelsen af Helsingfors-slutakten og dens udtrykkeli-

ge principper om suverænitet og grænsernes ukrænkelighed havde opnået, hvad de ønskede med CSCE; de måtte derfor formodes fremover at ville anlægge et så statisk synspunkt på CSCE's opfølgning, at de vestlige lande kunne få lidet eller intet ud af den på de områder, hvortil de knyttede væsentlige og konkrete interesser, altså ikke mindst inden for de menneskelige kontakters område i kurv 3.

En sådan spekulation er næppe berettiget. Beograd-mødets for-

løb kan i hvert fald ikke begrunde den — dertil var det antagelig alt for stærkt påvirket af aktuelle faktorer. Man må have lov til at gå ud fra, at alle CSCE-stater har en så væsentlig interesse i CSCE-processens videreførelse, at de inden for ret vide rammer også er villige til at medvirke til at opnå de kompromisvilkår, som er uomgængeligt nødvendige for at opretholde alle staters aktive deltagelse i CSCE-processen. For uden en sådan deltagelse kan CSCE-processen ikke overleve som en faktor af betydning for afspændingen.

Undervejs til Madrid

Beograd-mødet var det første i sin art — ud fra én synsvinkel et obligatorisk og yanskeligt eksperiment, uundværligt for den fortsatte CSCE-proces og dermed af betydning for selve afspændingspolitikens videreførelse, med alt hvad deraf følger politisk, militært og menneskeligt.

Af de foregående kapitler fremgår det, at Beograd-mødet stort set fik et tilfredsstillende udfald, men at det i sit forløb ikke just var noget højere diplomatisk skoleridt, og at dets konkrete vedtagelser var meget få. Heraf følger, at erfaringerne fra Beograd kan blive et værdifuldt hjælpemiddel ved tilrettelæggelsen af fremtidige CSCE-opfølgningsmøder, uanset at Beograd-mødet ikke uden videre bør danne skole for disse kommende møder.

Næste station på vejen er Madrid 1980. Og selv om det ikke er praktisk muligt at have endegyldige forestillinger om tilrettelæggelsen af et møde mere end to år ud i fremtiden, så er det ikke for tidligt at påbegynde overvejelserne herom.

Hovedsynspunktet må være dette: staterne kan naturligvis ikke forventes at møde op med

identiske standpunkter i Madrid og på følgende møder; men der må gøres en overbevisende indsats for, at de for fremtiden møder op med nogenlunde sammenfaldende opfattelser af det politiske scenario, inden for hvilket deres meninger skal mødes og brydes og enighed søges om nogle konkrete vedtagelser med sigte på Helsingfors-slutaktens videre gennemførelse og CSCE-processens udvikling og videreførelse i det hele taget.

På den ene side vil det ikke gavne nogen, hvis nogen deltagende stat føler sig kaldet til i sine krav eller i sin kritik — hvor berettigede de end måtte føles — at gå så offensivt til værks, at alvorlige sammenstød bliver det uundgåelige resultat. På den anden side vil det heller ikke gavne nogen, hvis kommende opfølgningsmøder hovedsagelig bliver en udveksling af intetsigende almindeligheder, medens de reelle problemer, der foreligger og vil komme til at foreligge i den videre CSCE-proces, bliver forbigået i tavshed.

Det er ikke noget tilfælde, at Helsingfors-slutakten foreskriver, at der skal afholdes opfølgningsmøder for at gennemføre en dybt-

gående meningsudveksling både om gennemførelsen af slutaktens bestemmelser, og hvad der i det hele taget er sket som resultat af CSCE, og om hvad der kan og bør gøres for at opnå yderligere fremskridt. Dette er udtryk for en erkendelse af, at hvis man mener noget og vil noget med CSCE-processen, så nytter det ikke at stikke hovedet i busken, når de uundgåelige problemer melder sig. Men der er mange måder at gøre tingene på.

CSCE-processen har fra tid til anden sat stærke følelser i gang af den gode grund, at den har lukket op for behandlingen af visse følelsesladede problemer på en helt ny måde i det internationale samkvem. Men også sådanne problemer og — ikke at forglemme — de grundlæggende menneskelige interesser, som slutakten ønsker at tilgodese i nogle af sine konkrete bestemmelser, er i en politisk sammenhæng bedst tjent med at blive behandlet med overlæg og proportionssans. Og her er der i første række et hensyn at tage til de mange — de mange, som uden egen skyld eller andel deri står over for alvorlige menneskelige problemer på grund af Europas nuværende politiske struktur.

Det drejer sig altså om at finde en balance: de reelle og væsentlige problemer må tages op, ikke for at stille dem i relief, men for at søge deres løsning eller gradvise formindskelse på grundlag af Helsingfors-slutakten. Forhåbentlig vil det vise sig muligt at finde den-

ne balance både i oplægget til Madrid-mødet og under selve mødet, hvis vigtigste midler er den dybtgående meningsudveksling og eventuelle konkrete beslutninger.

Det vil naturligvis spille en rolle for Madrid-mødets forløb, hvorledes det går med den videre gennemførelse af slutakten. Og her er der foreløbig tale om en ukendt faktor. Der kan ikke være tvivl om, at staterne bør forstærke deres bestræbelser på at fortsætte og forbedre gennemførelsen af slutakten; og måske ville det ikke skade, hvis de herved koncentrerede opmærksomheden lidt mere indadtil og lidt mindre udadtil. Begge dele kunne bidrage til, at Madrid-mødet kunne afvikles i en saglig og tillidsfuld atmosfære, selv om der langt fra er enighed på alle punkter. Og dermed kunne man bl.a. gøre sig håb om et bedre udbytte af den drøftelse om afspændingens menneskelige dimension, som er både legitim og nødvendig.

Beograd-mødets forløb må have givet et ganske godt indtryk af, hvor der bør sættes (mere) ind, og hvor det vil være internationalt virkningsfuldt at gøre det — samt af de grænser for udviklingens tempo og muligheder, hvis eksistens det ikke nytter at overse. Beslutningerne fra den interparlamentariske konference om europæisk samarbejde og sikkerhed i Wien 2.-9. maj 1978 er måske et tegn på, at denne antagelse er rigtig.

Den almindelige internationale

Fra åbningen af Beograd-mødet i oktober 1977 ses forrest den vesttyske delegation med (i midten) statssekretær Günther van Well og (til venstre) delegationschefen, ambassadør Per Fischer. Til højre bag delegationen står (med front mod læseren) chefen for den danske delegation, ambassadør Skjold G. Mellbin i samtale med sin franske kollega ambassadør Andreani.

udvikling i tiden indtil Madrid-mødet vil naturligvis også spille en rolle for dets forløb, f.eks. udviklingen på det militære og nedrustningsområdet og i relation til konflikter uden for Europa. Også dette er foreløbig en ukendt faktor, om hvilken der dog kan siges så meget, at det i de nævnte henseender gerne skulle se noget bedre ud end idag.

Et ganske særligt spørgsmål er det, hvilke forslag man skal forestille sig fremlagt i Madrid med henblik på konkrete vedtagelser til indføjelse i Madrid-mødets afsluttende dokument? Spørgsmå-

let lader sig af indlysende årsager ikke besvare i enkeltheder på nuværende tidspunkt. Men der foreligger dog et klart fingerpeg: langt færre end i Beograd, og mere midtpunktsøgende.

Det er i det foregående omtalt, hvorledes der inden for Beograd-mødets tidsramme ikke engang var praktisk — endsige politisk — mulighed for at foretage en meningsfuld behandling af de mange foreliggende forslag. Madrid-mødet vil næppe blive tilrettelagt med henblik på at vare længere end Beograd-mødet. Altså må antallet af forslag reduceres kraftigt.

Det er tillige ovenfor omtalt — i afsnit 2.5 — hvorledes de mange forslag på Beograd-mødet pegede i alle mulige forskellige retninger og i et vist omfang var fremsat med forskellige formål for øje. Også dette må søges undgået i Madrid, hvis man vil gøre sig håb om at få nogle konkrete vedtagelser vedrørende emner hentet fra Helsingfors-slutakten igennem, og det bliver under alle omstændigheder forholdsvis få.

Men en så stram selvdisciplin med hensyn til antal, emnevalg og rækkevidde for fremlagte forslag vil formentlig forudsætte, at staterne har rimelig grund til at antage, at nogle efter hver deres opfattelse meningsfyldte forslag kan føre til konkrete vedtagelser. Og det vil igen forudsætte ikke alene en vis politisk positiv indstilling fra alle sider, men også rent praktisk at staterne inden Madrid konsulterer indbyrdes — både inden for og på tværs af alliancerne og grupperne — for at udforske, hvor der er behov for at sætte ind, og hvor der er en almindelig forståelse for at gøre det, uden at der derfor på forhånd behøver at være enighed om den nærmere udformning af det endelige resultat.

Det er selvsagt alt for tidligt at udpege egnede emner til behandling i forslag på Madrid-mødet, endsige at gøre sig forestillinger om indholdet af sådanne forslag. I nogen grad vil afgørelsen heraf jo også afhænge af en endnu ukendt fremtidig udvikling. Men sandsynligvis bør det tilstræbes at

komme helt ned på et en-cifret antal forslag. Under alle omstændigheder bør de også rimeligt reflektere balancen i slutakten — uden at det derfor må overses, at der nok vil komme mest udbytte ud af forslag vedrørende egnede emner hentet fra de bestemmelser i kurv 2 (økonomiske og beslægtede spørgsmål) og kurv 3, som indeholder tilsagn om konkrete praktiske foranstaltninger.

Og så må der naturligvis også i Madrid træffes de fornødne beslutninger for CSCE-processens videreførelse, ikke mindst om det næste opfølgningsmøde efter Madrid. I denne forbindelse må det overvejes, om ikke den rette politiske forståelse af det i Helsingfors-slutakten nedfældede rotationsprincip må tilsige, at dette næste møde finder sted i en hovedstad i et land, som tilhører en af de to store alliancer (NATO og Warszawapagten) inden for CSCE-kredsen. Det må dog på forhånd erkendes, at på den ene side praktiske og på den anden side politiske problemer kan vise sig at hindre en sådan beslutning.

Det vil næppe foreløbig vise sig muligt på møder som dem i Beograd og Madrid at nå til enighed om en specifik vurdering af slutaktens gennemførelse på områder af betydning, og forslag sigtende hertil vil derfor næppe tjene noget fornuftigt formål. Vurderingen af slutaktens gennemførelse må fremstå som et resultat af den debat, som ingen kan unddrage sig. Den fælles erkendelse af, at

der her foreligger afvigende opfattelser, har i sig selv en vis værdi. Og det skal nok vise sig, at selv om der ikke er enighed om at formulere vurderingen i en tekst, så vil mødedeltagerne tage en hel del sammenfaldende indtryk med hjem fra en sådan debat.

Det må antages, at hvis Madrid-mødet kan finde sted delvis på politisk plan, jfr. ovenfor i *afsnit 4.2* om den herom fra vestlig og neutral side fremsatte tanke, så vil dette, alt andet lige, øge chancerne for et positivt udfald. Bl.a. kunne man forestille sig, at den dybtgående meningsudveksling om Helsingfors-slutaktens hidtidige gennemførelse fik sit tyngdepunkt i en debat med deltagelse af udenrigsministrene i mødets begyndelse og således fik politisk slagkraft uden at blive en fortløbende belastning for mødet i alle dets faser. En sådan ordning ville ikke føre til, at denne meningsudveksling blev uforholdsmæssigt begrænset, for også i de påfølgende fremadrettede drøftelser, herunder om fremlagte forslag, ville spørgsmål vedrørende slutaktens hidtidige gennemførelse uundgåeligt indgå.

Og med hensyn til Madrid-mødets udfald må det være tilladt at antage, at deltagelse af regeringsmedlemmer i dets afsluttende fase vil virke som en tilskyndelse til alle om at vise den fornødne forhandlingsvilje og smidighed til at nå til enighed om et tilfredsstillende afsluttende dokument, der

også indeholder nogle konkrete vedtagelser.

Måske kan det foran skitserede sigte for Madrid-mødet forekomme for beskedent. Det er det dog næppe. For det forudsætter, at der finder en dybtgående meningsudveksling sted i overensstemmelse med slutakten, således at denne fortsat bliver gennemført på dette vigtige punkt. Det forudsætter, at Madrid-mødet i sine vedtagelser fastholder, hvad der blev opnået i Beograd, og desuden går noget længere end Beograd-mødets afsluttende dokument. Og det forudsætter yderligere sikring af CSCE-processens videreførelse, bl.a. ved en beslutning om det næste opfølgningsmøde efter Madrid.

Med de nu gjorte erfaringer er der god grund til at erindre om, at CSCE-processen er et langsigtet forehavende, ligesom den afspænding, af hvilken den er en uadskillelig og væsentlig bestanddel. Der kan kun gøres fremskridt, hvis der eksisterer et vist mål af indbyrdes forståelse. Og som USA's delegationschef *Arthur Goldberg* sagde under en kongreshøring efter Beograd-mødet: "Begyndelseshastigheden er ikke så vigtig som fortsatte fremskridt".

Der er ikke foreløbig brug for så mange nye beslutninger. Helsingfors-slutakten er i sig selv et meget værdifuldt internationalt dokument, og der er endnu langt igen, før dens bestemmelser er gennemført eller dens muligheder udtømt. Forsøg på at få gennem-

ført for mange eller for vidtrækkende konkrete vedtagelser i tilknytning til slutakten kan true den indre sammenhæng og balance, som er afgørende forudsætninger for dens politiske bærekraft. Slutakten er til syvende og sidst CSCE-processens hovedhjør-

nesten og dens opretholdelse og gennemførelse dermed af væsentlig betydning for afspændingens videreførelse.

Og derom bør bestræbelserne derfor først og fremmest koncentrerer i den fortsatte CSCE-proces.

Bilag

Afsluttende dokument fra Beograd-mødet 1977 af repræsentanter for de deltagende stater i Konferencen om sikkerhed og samarbejde i Europa, holdt på grundlag af bestemmelserne i slutakten vedrørende konferencens opfølgning.

(Uofficiel oversættelse)

Repræsentanterne for de deltagende stater i Konferencen om Sikkerhed og Samarbejde i Europa, udpeget af disse staters udenrigsministre, mødtes i Beograd fra 4. oktober 1977 til 9. marts 1978 i overensstemmelse med bestemmelserne i slutakten vedrørende konferencens opfølgning.

Deltagerne modtog et budskab fra Den Socialistiske Føderative Republik Jugoslaviens præsident, Josip Broz Tito, og påhørte et indlæg af hr. Milos Minić, vicepræsident for Det føderale Eksekutivråd og føderal udenrigsminister for Den Socialistiske Føderative Republik Jugoslavien.

Der blev ydet bidrag (til mødets arbejde) af følgende ikke-deltagende Middelhavsstater: Algeriet, Egypten, Israel, Libanon, Marokko, Syrien og Tunesien.

De deltagende staters repræ-

sentanter understregede den betydning, de tillægger afspændingen, som er fortsat siden vedtagelsen af slutakten på trods af vanskeligheder og forhindringer. I denne sammenhæng understregede de CSCE's rolle, idet gennemførelsen af slutaktens bestemmelser er væsentlig for denne proces' udvikling.

De deltagende staters repræsentanter havde en dybtgående meningsudveksling både om gennemførelsen af slutaktens bestemmelser og løsning af de opgaver, konferencen har defineret og i sammenhæng med de spørgsmål, som denne har behandlet, om udbygningen af deres gensidige forbindelser, forbedringen af sikkerheden og udviklingen af samarbejdet i Europa samt om udviklingen af afspændingsprocessen i fremtiden.

De deltagende staters repræsentanter understregede den politiske betydning af Konferencen om Sikkerhed og Samarbejde i Europa og bekræftede deres regeringers beslutning om fuldtud at gennemføre alle slutaktens bestemmelser ensidigt, tosidigt og flersidet.

Det blev erkendt, at menings-

udvekslingen i sig selv udgør et værdifuldt bidrag til opnåelsen af CSCE's mål, selvom forskellige synspunkter blev udtrykt med hensyn til omfanget af den hidtidige gennemførelse af slutakten.

De gennemgik ligeledes forslag vedrørende de ovenstående spørgsmål og definitionen af egnede modaliteter for afholdelsen af andre møder i overensstemmelse med bestemmelserne i slutaktens kapitel vedrørende konferencens opfølgning.

Der blev ikke opnået enighed om en række af de forslag, der blev forelagt på mødet.

I overensstemmelse med de relevante bestemmelser i slutakten og med deres beslutning om at fortsætte den multilaterale proces, der blev indledt ved CSCE, vil de deltagende stater holde yderligere møder mellem deres repræsentanter, det andet af disse møder vil blive afholdt i Madrid begyndende tirsdag den 11. november 1980.

Et forberedende møde vil blive afholdt i Madrid begyndende tirsdag den 9. september 1980 for at træffe beslutning om egnede modaliteter for hovedmødet i Madrid. Dette vil ske på basis af slutakten såvel som de øvrige relevante dokumenter vedtaget under CSCE-processen.*)

Det blev ligeledes besluttet at afholde, inden for rammerne af CSCE's opfølgning, følgende møder af eksperter fra de deltagende stater:

I overensstemmelse med det i slutakten indeholdte mandat og i henhold til forslaget herom fra Schweiz' regering vil et ekspertmøde blive indkaldt i Montreux den 31. oktober 1978 for at fortsætte undersøgelsen og udarbejdelsen af en almindeligt acceptabel metode til fredelig bilæggelse af tvister med sigte på at fuldstændiggøre eksisterende metoder.

Efter indbydelse af Forbundsrepublikken Tysklands regering vil det i slutakten forudsatte ekspertmøde med henblik på forbedringen af et "Videnskabeligt forum" finde sted i Bonn, begyndende den 20. juni 1978. Repræsentanter for UNESCO og De forenede Nationers økonomiske kommission for Europa vil blive indbudt til at fremlægge deres synspunkter.

Efter indbydelse fra Maltas regering vil et møde af Middelhavseksperter blive indkaldt den 13. februar 1979 i Valletta. Dets mandat vil være, inden for rammerne af Middelhavskapitlet i slutakten, at overveje mulighederne for og midlerne til at fremme konkrete initiativer til gensidigt fordelag-

*) De øvrige relevante dokumenter vedtaget under CSCE-processen er:

De afsluttende anbefalinger fra Helsingfors-konsultationerne, beslutningerne fra det forberedende møde til Beograd-mødet 1977; nærværende afsluttende dokument.

tigt samarbejde vedrørende forskellige økonomiske, videnskabelige og kulturelle områder udover andre initiativer vedrørende de ovennævnte emner, som allerede er undervejs. De ikke-deltagende Middelhavsstater vil blive indbudt til at bidrage til dette mødes arbejde. Spørgsmål vedrørende sikkerhed vil blive drøftet på Madrid-mødet.

Varigheden af møderne mellem eksperterne må ikke overskride 4-6 uger. De vil udarbejde konklusioner og anbefalinger og sende deres rapporter til de deltagende staters regeringer. Mødernes resultater vil i behørigt omfang blive taget i betragtning på Madrid-mødet.

Alle de ovenfor nævnte møder vil blive afholdt i overensstemmelse med paragraf 4 i slutaktens kapitel om "Konferencens opfølgning".

Den Socialistiske Føderative Republik Jugoslaviens regering anmodes om at fremsende nærværende dokument til De forenede Nationers generalsekretær, til UNESCO's generaldirektør og til De forenede Nationers økonomiske kommission for Europa's eksekutivsekretær. Den Socialistiske Føderative Republik Jugoslaviens regering anmodes også om at fremsende nærværende dokument til de ikke-deltagende Middelhavsstaters regeringer.

De deltagende staters repræsentanter udtrykte deres dybe taknemmelighed over for Den Socialistiske Føderative Republik Jugoslaviens folk og regering for den udmærkede tilrettelæggelse af Beograd-mødet og den varme gæstfrihed, der blev vist de i mødet deltagende delgationer.

Beograd, den 8. marts 1978.

Ordliste

allergisk: overfølsom

alternativ: anden mulighed

aspekt: synspunkt, synsvinkel, side (af en sag)

autentisk: ægte, pålidelig

bilateral: tosidet

CMEA, se COMECON

COMECON (Council for Mutual ECONomic Aid: Rådet for gensidig økonomisk bistand) blev dannet i januar 1949 af Sovjetunionen, Bulgarien, Polen, Rumænien, Tjekkoslaviet og Ungarn som et modstykke til Marshall-hjælpen og OEEC (Organization for European Economic Cooperation: Organisationen for (vest)europæisk økonomisk samarbejde). Yderligere et antal lande er medlemmer eller observatører

consensus: egentlig: samstemmighed. Om ordets anvendelse se afsnit 2.4

CSCE (Conference on Security and Cooperation in Europe: Konferencen om sikkerhed og samarbejde i Europa). Konferencen forberedtes og gennemførtes i årene 1972-75 i Helsingfors, Geneve og Helsingfors

DDR (Deutsche Demokratische

Republik: Tyske demokratiske republik) Østtyskland

definere: afgrænse, forklare

deklaration: officiel erklæring

de Ni: EF-landene, se EF

dialog: samtale

diametral: modsat

dimension: omfang, størrelse

diskriminatorisk: hvad angår forskelsbehandling (f.eks. mellem et lands indbyggere og tilflyttede udlændinge)

dissident: person af anden anskuelse (her: end statsmagten)

dynamisk: som er i bevægelse, kraftfyldt, energisk

ECE (Economic Commission of Europe: FNs økonomiske kommission for Europa). Oprettet 1947, hovedsæde i Geneve

EF (Europæiske Fællesmarked). Medlemmer: Beneluxlandene, Danmark, Forbundsrepublikken Tyskland, Frankrig, Irland, Italien og Storbritannien

eksekutivsekretær: sekretær med udøvende myndighed

faciliteter: hjælpemidler, lempelser, fordele

faktuel: virkelig, saglig, faktisk

fascistisk: tilhørende fascismen (politisk bevægelse, der var ved magten i Italien 1922-43) — omfatter som samlebegreb også nazismen

FN (Forenede Nationer). Opret-
tet 1945

fora: af forum: torv, stad, her: for-
samlinger

fundamental: grundlæggende,
vigtig

1. princip i deklARATIONEN om
principper retningsgivende for
forbindelserne mellem de del-
tagende stater: Suveræn ligebe-
rettigelse, respekt for de med
suverænitet forbundne rettig-
heder. Se også s. 50.

global: verdensomspændende

harmonisering: en proces der har
til formål at bringe ting i over-
ensstemmelse med hinanden
for at få dem til at fungere sam-
men

Helsingfors-konferencen, se
CSCE

homogen: ensartet

humanitær: menneskevenlig

ideologisk: hvad der har at gøre
med en politisk eller filosofisk
bevægelse

identisk: ensbetydende, sammen-
faldende

ignorere: lade upåagtet, overse

initiativ: beslutning om igangsæt-
ning af noget, foretagsomhed

integration: sammensmeltning til
en helhed, optagelse i et fælles-
skab

intermezzo: mellemspil (her: inde
midt i hovedforhandlingerne)

interministeriel: egl. mellem-mi-
nisteriel, d.v.s. her: et udvalg
med repræsentation for flere
berørte ministerier

intern: indre, indvendig

interparlamentarisk: her: med fle-
re parlamenter repræsenteret

introducere: indføre og præsentere

kernevåben: atom- og brintvåben

kollektiv: omfattende flere, fæl-
les, samlet

kommerciel: handelsmæssig

kommunikation: forbindelse, ud-
veksling af meddelelser, ind-
byrdes forståelse

komplikation: forvikling, indvik-
lethed

kompromis: aftale, hvor begge
parter slår af på deres oprinde-
lige fordringer

kompromittere: undergrave, ud-
sætte for skam, afsløre

konfrontation: stille ansigt til an-
sigt, opgør, konflikt

konkret: håndgribelig, virkelig

konsultativ: rådgivende

konsultere med: rådspørge, rådslå

kontroversiel: omstridt, som ska-
ber uenighed

konvention: (international) over-
enskomst om et bestemt anlig-
gende: Geneve-konvention

konventionelle styrker: militære
enheder udstyret med gængse
våben — og ikke med atomvå-
ben

kurv 1-3: Helsingfors-konferencens udtryk for opdelingen af de emner, konferencen beskæftigede sig med. Kurv 1 vedrører sikkerhed i Europa, kurv 2 drejer sig om samarbejde på de økonomiske og teknologiske områder samt på miljøområdet, og kurv 3 handler om samarbejde på humanitære og andre områder. Se også s.12-13.

legitim: lovlig, retmæssig

mandat: bemyndigelse

MBFR (Mutual and Balanced Force Reductions: Gensidige og balancerede styrkereduktioner), som NATO første gang tog til orde for i 1968

modalitet: måde (at være eller tænke på)

multilateral: flersidet

multinational: bestående af flere lande

NATO (North Atlantic Treaty Organization: Den nordatlantiske traktats organisation). Oprettet 1949

neo-nazistisk: ny-nazistisk

neutralisere: gøre neutral, ophæve virkning

9. princip i deklARATIONEN om principper retningsgivende for forbindelserne mellem de deltagende stater: Samarbejde mellem stater. Se også s. 20.

niveau: (vandret) plan, højde

notifikation: officiel meddelelse fra en stat til en anden

objektiv: upartisk

obligatorisk: tvungen

pan-europæisk: al-europæisk

plenarmøde: fuldtallig forsamling i møde

polemisk: stridsmæssig, stridslysten

pragmatisk: saglig, erfaren, klog, som vedrører årsagssammenhænge. Har særlig relation til statsanliggender

prioritering: fortrinsret, rækkefølge

procedure: fremgangsmåde

progressiv: fremskridtsvenlig, fremskreden, længere fremme

proportionssans: sans for forhold mellem størrelser (der har noget med hinanden at gøre)

proportionsforvridning: bevidst gal sammenstilling af størrelsesforhold

præference: forret, forrang

ratificere: godkende eller stadfæste en traktat el.lign.

referencemateriale: henvisnings/oplysningsmateriale

reflektere: give genskin af, tilbagekaste

regional: som angår et område

relevant: som kommer sagen ved, væsentligt

restriktiv: begrænsende, indskrænkende

revanchistisk: hævn-, oprejsnings-søgende

rotationsprincip: princip, hvorefter noget går på omgang

SALT (Strategic Arms Limitation Talks: Forhandlinger om begrænsning af strategiske våben)

Amerikansk-sovjetiske forhandlinger, der resulterede i en aftale i 1972 (SALT I)

scenario: udtryk hentet fra scene- og filminstruktion. Her forstået som de handlinger og bevægelser, der udgør vedkommende politiske scene

seriøs: alvorlig, vægtig

6. princip i deklARATIONEN om principper retningsgivende for forbindelserne mellem de deltagende stater: Ikke-indgriben i indre anliggender. Se også s. 51.

specifik: speciel, karakteristisk

sporadisk: spredt

stationering: anbringelse af fremmede tropper i et land

statisk: stillestående, befinde sig i ligevægt

struktur: opbygning, ordning

substantiel: vægtig, væsentlig

suveræn: uafhængig

suverænitet: uafhængighed, selvstyre

7. princip i deklARATIONEN om principper retningsgivende for forbindelserne mellem de deltagende stater: Respekt for menneskerettighederne og fundamentale frihedsrettigheder, herunder tanke-, samvittigheds-,

religions- eller trosfrihed. Se også s. 19.

symposium: sammenkomst for åndfulde diskussioner

syntese: sammenfatning til en helhed

taktisk: udtryk for ledelse af militærstyrker, her forstået som anvendelse af en fremgangsmåde, der udnytter foreliggende situationer — til opnåelse af bedst mulige resultat

tese: (videnskabelig) påstand (som udgangspunkt for en drøftelse)

UNESCO (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization: De forenede Nationers organisation for uddannelse, videnskab og kultur), oprettet 1946; har hovedsæde i Paris

unilateral: ensidet, ensidig

universalitet: som omfatter alt

upolemisk, se polemisk

Warszawapagten: militæralliance oprettet 1955 mellem Sovjetunionen, Bulgarien, Polen, Rumænien, Tjekkoslovakiet, DDR og Ungarn

verbal: ordmæssig, sagt med ord

visum, visa: påtegning på pas om indrejsetilladelse til et land

Bogliste

Conference on Security and Co-operation in Europe. Final Act. Ministry of Foreign Affairs of Finland. Helsinki 1975.

Eurolex. Leksikon om europæisk samarbejde. Gyldendal 1971.

Final Recommendations of the Helsinki Consultations. Ministry of Foreign Affairs of Finland. Helsinki 1975.

Fremtiden. Tidsskrift udgivet af Det udenrigspolitiske selskab.

Nr. 4, 1973: Særnummer om Forhandlingerne om sikkerhed, samarbejde og styrkereduktioner.

Nr. 4, 1975: Særnummer om Sik-

kerheden i Europa — som den aftegner sig efter Helsingfors-mødet.

Nr. 1, 1977: Mogens Espersen: Helsingfors, Geneve, Helsingfors, Beograd — og hvad så?

Nr. 3, 1977: Mogens Espersen: Europas sikkerhed — en konflikt mellem teknik og mennesker?

Nr. 4, 1977: Gustav Barfod: Sikkerhedskonferencen — et projekt med få muligheder og stor risiko.

Konferencen om sikkerhed og samarbejde i Europa. Slutakt. Udenrigsministeriet 1975.

Register

(Tallene henviser til sider)

- afspænding 8, 16, 17, 24, 47
alliancefri 14, 27, 34-36, 39, 41, 42, 44
arbejde, retten til 27
Berlin 17
Bonn 47
Brezhnev 21, 29, 41
Bulgarien 28
Canada 5
COMECON 22
Danmark 10, 11, 23, 31-33, 41, 44-46, 52-54
DDR 17, 51
ECE 8, 21, 48
EF 5, 22, 44
ekspertmøder 27, 47
energi 22
FN 8, 17, 21, 48
Forbundsrepublikken
Tyskland 17, 22
Frankrig 27, 31, 32, 40
fredelig bilæggelse, se
tvister
fremmedarbejdere 22, 35
frihedsrettigheder 26
Goldberg, Arthur 61
Grækenland 30
Helsingfors-slutakten 8, 10, 17, 18, 20, 25, 31, 34, 39, 43, 48, 57, 60, 61
ikke-indgriben (i indre
anliggender) 25
information 11, 22, 24, 25, 31, 32, 35, 38, 52
Irland 41
Italien 30, 31
journalister 32, 35
Jugoslavien 15, 30-32, 42, 43, 48, 49
kultur 25, 32, 35
kurv 1 12
kurv 2 12
kurv 3 10, 13, 31
kvinder, ligeret 27
Madrid 33, 47, 52, 57
Malta 15, 30, 31, 45, 47
MBFR 16
menneskelige kontakter
11, 22, 24, 25, 31, 35, 38, 52
menneskerettigheder 10, 17, 18, 24, 25, 38, 49
Middelhavsområdet 23, 30, 35, 52
militære styrkereduktioner 16
miljø-samarbejde 22, 34, 52
mindretal, nationale 27
NATO 5, 16, 17, 41
nedrustning 27, 34, 51
neutrale 9, 14, 27, 30, 34-36, 39, 42, 44, 49-51
neutronbomben 51
Norge 29, 49
Pavestolen 31
Polen 33
Portugal 30, 31
principdeklarationen 18, 26, 28, 29, 30, 33, 34, 41, 45, 49-51
Rumænien 28-30, 33, 34, 41, 45, 49-51
SALT 8, 16
samarbejde, staternes 22, 26
samhandel 22, 34
Schweiz 15, 32, 47
sikkerhed 23, 27
slutakten, se Helsingfors-slutakten
Sovjetunionen 9, 23, 28, 29, 36, 38, 39, 41, 44, 45, 48
Spanien 28, 30, 31
Storbritannien 17
teknologi 34, 51
tillidskabende foranstaltninger 21, 24, 34, 39, 51
Tjekkoslaviet 22
transport 22, 34
tvister, fredelig bilæggelse 27
Tyrkiet 30, 31
uddannelse 25
udviklingslande 35
undervisning 32
UNESCO 8
USA 5, 17, 41, 45, 48
Warszawapagten (se også
østlande) 5, 16, 17
vestlande 9, 10, 27, 29, 32-35, 38-41, 43-45, 49-51
videnskab 34, 51
økonomisk samarbejde
21, 24, 25, 29, 51
østlande 9, 14, 29, 32, 35, 38-41, 45, 49
Østrig 30

Skjold G. Mellbin, født 1926, cand.jur. 1950 og samme år sekretær i udenrigsministeriet. 1954-61 tjeneste ved ambassaderne i Stockholm og Ankara, derefter i udenrigsministeriet. Souschef ved militærmissionen i Berlin 1963. Ministerråd og stedfortræder for Danmarks faste repræsentant ved De forenede Nationer i New York 1964-70. Kontorchef i udenrigsministeriet 1970. Ambassadør 1972 og samtidig udpeget til leder af udenrigsministeriets delegation til de forberedende drøftelser i Helsingfors (1972-73) vedrørende Konferencen om sikkerhed

og samarbejde i Europa; medlem af delegationen til konferencens første fase (udenrigsministtermødet) i Helsingfors juli 1973, chef for delegationen til konferencens anden fase i Genève 1973-75 og medlem af delegationen til tredje fase (topmødet) i Helsingfors 1975. Formand for det interministerielle udvalg vedrørende opfølgningen af konferencen 1975-1978. Chef for delegationen til konferencens opfølgningsmøde i Beograd 1977. Ambassadør i Prag 1974-78. Derefter udenrigsråd og chef for udenrigsministeriets retsafdeling.

